

KOLTAI GÁBOR

A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA BUDAPESTI BIZOTTSÁGÁNAK PÁRT- ÉS TÖMEGSZERVEZETI INFORMÁCIÓS RENDSZERE (1948–1956)¹

A tanulmány célja a Magyar Dolgozók Pártja (a továbbiakban: MDP) Budapesti Bizottságán belül működő pártinformációs rendszer elemzése.² A folyamatosan napvilágra kerülő ügynöklisták miatt a közbeszédben sokat foglalkoznak a pártállami időszak megfigyelési, illetve információszerezési rendszerével. Ezt a főként belügyi és katonai vonalon végzett tevékenységet már sokan vizsgálták, a terület népszerű kutatási témának számít.³ A hírek, értesülések, vagyis az információ párton belüli útjával azonban a szakirodalom nem, vagy csak érintőlegesen foglalkozott, ezért a dolgozat reményeink szerint újat tud felmutatni ezen a területen. Feltevezésünk szerint létezett az MDP Budapesti Bizottságán belül egy vagy több olyan szervezet, amely összehangolta az egyes pártszervezetek tájékoztató munkáját, biztosította az információ útját az alapszervezetekig, illetőleg onnan a pártvezetés felé. Feltevezésünk alapját azok a hangulatjelentések képezik, amelyek egy-egy téma kapcsán ismertetik a lakosság, a párttagok (illetve az őket „képviselő”

-
- 1 A tanulmány levéltár szakos szakdolgozatom rövidített változata. Köszönettel tartozom Fehérné Bozsics Máriának, aki hasznos tanácsokkal látott el a munka készítése során, továbbá Péteri Györgynek, aki új szempontokra is felhívta figyelmemet.
  - 2 A szervezet pontos megnevezése MDP Budapesti (1950-ig Nagy-Budapesti) Pártbizottság volt, azonban a választott vezető szervek egyikét is pártbizottságnak nevezték, így a félreértések elkerülése végett a teljcs — vagyis a budapesti vezető szervezetet, kerületi és üzemi pártbizottságokat, valamint az alapszervezeteket is magában foglaló — pártszervezet megnevezésénél a Budapesti Bizottság formulánál maradtunk.
  - 3 A teljesség igénye nélkül az államvédelem működésével kapcsolatban kiindulási alapul szolgálhatnak a következő munkák: *Baráth Magdolna*: Gerő Ernő a Belügyminisztérium élén, 1953–1954. In: A Történeti Hivatal Évkönyve. Szerk.: Gyarmati György. Bp., Történeti Hivatal, 1999. 147–166. p. (Trézor 1.); *Boreczky Beatrix*: Az Államvédelmi Hatóság szervezete, 1950–1953. In: Uo. 91–114. p.; *Cseh Gergő Bendegúz*: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlat, 1945–1990. Uo. 73–90. p.; *Gyarmati György*: Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága. In: Uo. 115–146. p.; Államvédelem a Rákosi-korszakban. Szerk.: Gyarmati György. Bp., Történeti Hivatal, 2000. (Állambiztonsági Történeti Tár); A Belügyminisztérium Kollégiumának ülésai 1953–1956. S.a.r.: Kajári Erzsébet. 1–3/2. kötet. Bp., Történeti Hivatal, 2001–. (Állambiztonsági Történeti Tár).

alapszervezetek) véleményét.⁴ Témánk időhatára az MDP fennállásának időszaka, vagyis az 1948–1956 közötti periódus.⁵ Az elemzés helyszíne Budapest, mivel a fővárosi példa egyrészt reprezentatív értékű a többi megyei pártbizottság információs rendszerére nézve,⁶ másrészt a legnagyobb, nem országos szintű pártbizottság bemutatása a későbbiekben hasznos támpontokat nyújthat az állampárt belső tájékoztatási rendszerének feltárásához.

A tanulmány témájára nézve leginkább szervezettörténetnek tekinthető, mivel egy nagyobb apparátus működési mechanizmusát kíséreljük meg benne bemutatni. A források és maga a téma szemléltetésénél azonban nem csupán az intézmény- vagy szervezettörténet módszereivel kívántunk élni, hanem a főként az új társadalom- és kultúrtörténet által alkalmazott,⁷ következtetéseken alapuló módszert is megpróbáltuk felhasználni.⁸ Azaz a kutatás egyes fázisainak megfelelően, lépésről lépésre haladva, a lehetséges nyomokat felkutatva próbáltuk meg rekonstruálni a párt budapesti szervezete információs hálózatának működését. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy munkánk kultúr- vagy társadalomtörténeti jellegű lenne. A módszer kiválasztásának az volt a fő indoka, hogy nem tudtunk már korábban meg-

-
- 4 Pédálul egy pártbizottsági ülésen kiemelt témaként foglalkoztak azzal, milyen a lakosság hangulata az árleszállítás után. Budapest Főváros Levéltára (BFL) Magyar Dolgozók Pártja Budapesti Bizottsága vezető testületi üléscinck iratai (a továbbiakban: BFL XXXV.95.a) 84. öc. Pártbizottsági ülés, 1953. szeptember 8. 29–32. p. Az információs- és hangulatjelentésekről bővebben az *Agitációs- és Propaganda Osztály információs munkája* című részben szövegnél.
- 5 1956-ból sajnálatos módon kevés irat maradt fenn az MDP Budapesti Bizottságának központi anyagában, így vizsgálatunk korszakhatárának inkább 1955 tekinthető.
- 6 Az egypártrendszer viszonyai miatt az egyes pártbizottságok lényegi elemeikben nem különböztek egymástól.
- 7 Új társadalomtörténeten a kvantitatív, nagy ciklusokkal dolgozó makrovizsgálatok ellenében kifejlődött társadalomtörténeti irányzatokat (mikrotörténet, történeti antropológia, új kultúrtörténet) értjük. Az irányzatok elemzése, illetve a mikrotörténelem sajátosságainak leírása már magyar nyelven is számos kötetben megjelent. A teljesség igénye nélkül: Bevezetés a társadalomtörténetbe. Szerk.: Bódy Zsombor – Ö. Kovács József. Bp., Osiris Kiadó, 2003.; *Gyáni Gábor*: Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése. Bp., Napvilág Kiadó, 2000.; *Gérard Noiriel*: A történetírás „válsága”. Bp., Napvilág Kiadó, 2001.; *Jacques Revel*: Történelem földközélebről. In: Giovanni Levi: Egy falusi ördögűző és a hatalom. Bp., Osiris Kiadó, 2001. 5–35. p.; Történeti antropológia. Szerk.: Sebők Marcell. Bp., Replika Kör, 2000.; *Szijártó M. István*: Történeti antropológia és mikrotörténelem. Az új társadalomtörténet. In: BUKSZ, 12. évf. (2000) 2. szám. 151–159. p.
- 8 A következtetésen alapuló módszerrel ld. *Carlo Ginzburg*: „Fülcimpák és körmök”: a következtetésen alapuló paradigma gyökerei. In: *Café Babel*, 8. évf. (1998) 4. szám. 49–67. p.; *K. Horváth Zsolt*: Az ötök jelc. Nyom, nyomozás, értelemképzés a microstoria látószögéből. In: Léptékváltó társadalomtörténet. Tanulmányok Benda Gyula tiszteletére. Szerk.: K. Horváth Zsolt – Lugosi András – Sohajda Ferenc. Bp., Hermész Kör – Osiris Kiadó, 2003. 94–119. p.

jelent, a pártinformációs munkára vonatkozó szakirodalmi művekre támaszkodni, ugyanis az állampártok belső információs szisztémáját még nem dolgozták fel.⁹ Romsics Ignác megállapítása, miszerint „a rákosista diktatúra államáról és politikájáról részletes feldolgozás nem áll rendelkezésre”, érvényes magára az állampárt belső működésére vonatkozóan is.¹⁰

Az MDP országos szervezeti felépítése

A Budapesti Bizottság információs rendszerének vizsgálatához feltétlenül szükséges az MDP (országos és budapesti) szervezeti felépítésének rövid ismertetése, hiszen csak ennek ismeretében térképezhetjük fel, milyen szerveken keresztül áramlott az információ a párton belül.¹¹

A Magyar Kommunista Párt (a továbbiakban: MKP) és a Szociáldemokrata Párt (a továbbiakban: SZDP) országos szinten 1948. június 12-én egyesült hivatalosan.¹² Az egyesülés után megalakult MDP 1948. június 12–14. között megtartotta I. kongresszusát. Ezen kidolgozták a párt alkotmányát, amely egyben az MKP szervezeti felépítésének átvételét jelentette.¹³

---

9 Rákosi Sándor a korszakkal foglalkozó szervezettörténete hasznos munka, de témánk szempontjából alig ad támpontokat. *Rákosi Sándor: Az MKP és az MDP szervezeti felépítése 1944–1956.* Bp., MSZMP KB Párttörténeti Intézet, 1964. 67 p. (a továbbiakban *Rákosi S.*, 1964.)

10 *Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században.* 3. jav. bőv. kiad. Bp., Osiris Kiadó, 2005. (a továbbiakban *Romsics*, 2005.)

11 Az MDP országos szervezete ismertetését T. Varga György 2005-ben megjelent tanulmánya alapján mutatjuk be, a továbbiakban erre külön nem hivatkozunk: *T. Varga György: Az MDP Központi Vezetősége, Politikai Bizottsága és Titkársága üléscinck napirendi jegyzékei.* I. kötet, 1948–1953. Összcáll.: T. Varga György. Bp., Magyar Országos Levéltár, 2005. (Magyar Országos Levéltár Segédletei 18.) (a továbbiakban: *T. Varga*, 2005.). Az ismertetés a témánk szempontjából fontos szervekre terjed ki, így külön nem szólunk a Központi Ellenőrző Bizottság, Központi Revíziós Bizottság, illetve ezek budapesti megfelelőinek szerepéről és más, a párt belső információs rendszerének bemutatásához nem feltétlenül szükséges szervekről.

12 Ezzel befejeződött a két párt egyesítése, ugyanis alapszervezetektől felfelé haladva már korábban, 1948 májusában egyesültek az alsóbb szintű MKP- és SZDP-szervezetek. Az egyesítés és az MDP-időszak kronológiájához ld. A szocializmus útján. Szerk.: Szabó Bálint. 2. jav. bőv. kiad. Bp., Akadémiai Kiadó, 1982. (a továbbiakban *A szocializmus útján*), illetve *Rákosi S.*, 1964. 53. p.

13 Ld. *Rákosi S.*, 1964. 13. p. Az MDP Szervezeti Szabályzatát ld. A Magyar Dolgozók Pártja határozatai, 1948–1956. Főszerk.: Izsák Lajos. Bp., Napvilág Kiadó, 1998. 33–41. p. (a továbbiakban: *Az MDP határozatai*)

A párt legfelsőbb szerve elméletileg a *kongresszus* volt, amely megszabta az MDP politikai irányvonalát, illetve többek között megválasztotta a neki felelős *Központi Vezetőséget* (a továbbiakban: KV). A pártalkotmány szerint két kongresszus között ez a szervezet vezette a pártot. Az elméletileg háromhavonta, a gyakorlatban rendszertelenül ülésező KV választotta meg a többi országos vezető testület tagjait.¹⁴ A szervezeti szabályzat szerint a legfontosabb párt- (és állami¹⁵) kérdésekben a KV döntött. A valóság azonban mást mutatott, az igazi hatalom és befolyás a KV által választott *Politikai Bizottság* (a továbbiakban: PB) és a *Titkárság* kezében volt.

A PB kéthetente ülésezett, tagjai irányították az operatív ügyeket két KV-ülés között.¹⁶ 1953-ig hat tagja (mindegyik titkársági tag is egyben) felügyelte továbbá a KV-osztályokat, ami biztosította számukra az ellenőrzést az állami és pártügyek intézése felett.¹⁷ A PB készítette elő a KV-üléseket, a KV szerepe tulajdonképpen csak a határozatok jóváhagyására korlátozódott. 1953-ig azonban mégsem ez a testület, hanem a hetente ülésező Titkárság hozta meg a legfontosabb döntéseket. Bár döntéseit a PB elé kellett vinni, ez csak formáság volt, a titkársági határozatokat ugyanis mindig elfogadták. A két testület hatásköre nem volt konkrétan meghatározva, működésük így nem is különült el egymástól egészen 1953 júniusáig.¹⁸ Ekkor a KV nevezetes június 27–28-ai ülésén elfogadottak szerint a Titkárság addigi formájában megszűnt, helyette létrehozták a Központi Vezetőség Titkárságát, ami a PB alárendeltségébe került.¹⁹

-
- 14 A KV 71 tagból állt, tehát magas létszáma miatt sem lehetett operatív irányító testület. Az üléseket az MDP korai időszakában havonta, később egyre ritkábban hívták össze; előfordult, hogy félév is eltelt két KV-ülés között. *Romsics*, 2005. 341. p.; vö. *T. Varga*, 2005. 20–23. p.
- 15 A párt és állam összefonódásának taglalását nem tekintjük feladatunknak, ez a szakirodalom és a történelmi tapasztalat által már igazolt tény evidenciaként szerepel dolgozatunkban.
- 16 A PB kezdetben 14, majd 1951–1953 között 17 tagból állt, végül az MDP 1954. május 24–30. között megtartott III. kongresszusa után kilenc tagra csökkent létszáma. Az ülések időközét tekintve téved *Romsics Ignác*, mert a PB nem hetente, hanem általában kéthetente ülésezett, mint az a testület napirendi jegyzékeiből kiderül, ld. *Romsics*, 2005. 341–342. p.; vö. *T. Varga*, 2005. 24–51. p.
- 17 Ezt a feladatot a KV titkárai vették át a PB 1953. július 15-ai határozata után. Ld. *T. Varga*, 2005. 13. p.
- 18 „A Titkárság elvileg a folyó ügyekkel és a szigorúan konspiratív jellegű kérdésekkel, míg a PB a nagy elvi és politikai jellegű témákkal foglalkozott.” Ld. *T. Varga*, 2005. 10–11. p.
- 19 Ez az a KV-ülés, amelyen Rákosi Máttyás a szovjet vezetők nyomására önkritikát gyakorolt, és az ülést követő bő egyéves időszakban időlegesen csökkent befolyása az MDP élén. Az ülések határozatait ld. Az MDP határozatai, 188–206. p.

Azonban az 1953-ig fennálló Titkárság tagjai²⁰ sem voltak egyenrangú politikai felek, hiszen a KV tudta nélkül működött az ún. *Honvédelmi Bizottság*, amelynek három tagja volt az MDP igazi vezetősége a Sztálin halálát követő változásokig. Ez a három tag: Rákosi Mátyás, Gerő Ernő és Farkas Mihály volt.²¹

Az MDP országos vezető szervei közé tartozott továbbá a *Szervező Bizottság* (a továbbiakban: SZB). Ez a testület főként pártépítési, szervezési feladatokkal foglalkozott 1953 júniusi megszűnéséig. Kezdetben hetente kétszer, 1949-től hetente tartott ülésein a PB és a Titkárság határozatainak konkretizálását végezték, illetve ezen határozatok végrehajtásának ellenőrzését felügyelték. A már említett 1953 júniusi KV-ülésein a szervezet megszüntették, feladatait javarészt az újonnan alakult KV Titkárság vette át.

Az országos vezető szervek mellett fontos megemlíteni a KV osztályait, amelyek hatásköre lefedte az állam- és pártélet teljes területét, irányításuk pedig a PB hat tagja, illetve 1953-tól a KV titkárok alá tartozott. Ezek az osztályok gyakoroltak ellenőrzést az alsóbb szervek apparátusa, így a Budapesti Bizottság megfelelő osztályai felett is.²²

Az MDP Budapesti Bizottságának szervezeti felépítése

Az MKP és az SZDP összeolvadása alsóbb szinteken már 1948 májusában megtörtént.²³ Budapesten május elején sor került az alapszervezetek, majd a kerületi szintű pártbizottságok egyesítésére. Az egész fővárosra vonatkozóan az egyesülés a május 29-ei nagy-budapesti pártszervezetek egyesítő konferenciáján fejeződött be.²⁴ A Budapesti Bizottság szervezeti felépítésével a konferencia után a június 4-ei budapesti pártbizottsági ülés foglalkozott. Az ülésen megállapították, hogy „a hatalmasra duzzadt MDP szervezeteket az eddigi módszer szerint irányítani nem fogja tudni [a pártbizottság]”.²⁵ Ez azonban nem jelentette, hogy az MKP-tól átvett struktúrán érdemben változtattak volna. A Budapesti Bizottság szervezeti felépítésével általánosságban az 1948. június 12–14. közötti egyesülési kongresszuson el-

20 A Titkárság összetétele is többször változott 1948 és 1956 között, ld. *T. Varga*, 2005. 14. p. Ld. *Romsics*, 2005. 342. p.

22 Az MDP KV osztályairól és az MDP további országos szerveiről bővebben ld. *T. Varga*, 2005.; *Rákosi S.*, 1964.

23 A két párt delegáltjaiból álló, az egyesítést előkészítő — 1948. március–május között működő — egységbizottságokról ld. *Rákosi S.*, 1964. 53. p.

24 A szocializmus útján, 78. p.

25 BFL XXXV.95.a. 12. óc. Bp. PB-ülés, 1948. június 4. 2. p.

fogadott MDP szervezeti szabályzat is foglalkozott, amely meghatározta a legfontosabb testületeket, illetve megállapította azok létszámát.²⁶

A Budapesti Bizottság legfelsőbb szerve a *Pártértekezlet* volt, amelyen — többek között — megválasztották a vezető testületek tagjait. Két pártértekezlet között a *Pártválasztmány* vezette a Budapesti Bizottságot, amelynek elméletileg kéthavonta kellett volna üléseznie.²⁷ Létszámát az MDP pártalkotmánya 31–43 fő közötti számban határozta meg.²⁸ A Pártválasztmány saját tagjaiból választotta meg a két választmányi ülés közötti irányító szervezet, a *Pártbizottságot* (a továbbiakban: Bp. PB). A június 4-ei Bp. PB-határozat szerint ennek a 15 főből álló testületnek két-háromhetente kellett üléseznie.²⁹ A szervezeti szabályzat szerint a Bp. PB egyrészt a Pártválasztmánynak, másrészt az MDP KV-nak volt felelős. Ez a testület közvetítette a PB és a Szervező Bizottság Budapestet érintő határozatait a fővárosi vezető szervek felé. Az MDP 1954. május 24–30. között ülésező III. kongresszusán új szervezeti szabályzatot fogadtak el. Ennek Budapestet is érintő hatása abban mutatkozott, hogy a Pártválasztmány nevét Pártbizottságra, míg az addig Pártbizottság néven működő testületét Párt-Végrehajtó Bizottságra (a továbbiakban: Bp. PVB) változtatták.³⁰

A Bp. PB (illetve 1954-től tehát Bp. PVB) mellett a hétagú *Titkárság* volt a legfontosabb operatív irányító testület, amely hetente legalább egyszer ülésezett. Feladata hasonló volt a központi Titkárságéhoz, a Budapesti Bizottság tényleges irányítását ez a testület végezte. A szövet 1950 februárjában megszüntették, ennek következtében a Pártbizottság kezébe került a Budapesti Bizottság vezetése. Az 1953 őszén újjáalakult Titkárság szerepe megegyezett a KV Titkárságéval, vagyis szervező, pártépítési feladatot kapott a Bp. PB alárendeltségében.³¹ A Budapesti Pártbizottságon belüli osztálystruktúra szintén hasonló volt a központiéhoz, csak természetesen kevesebb osztályt alakítottak itt ki. Az osztályok a Bp. PB-nek, illetve a felettes KV-osztályoknak voltak felelősek.

A Budapesti Bizottság vezető szervei alá tartoztak a kerületi és a kerületi szintű üzemi pártbizottságok. Ezek a Bp. PB-hez hasonló belső szervezeti felépítéssel, de kevesebb osztállyal rendelkeztek. A kerületi és üzemi pártbizottságok alá pedig az

26 Az MDP határozatait, 38–39. p.

27 A szervezeti felépítésről szóló konkrét határozatokat ld. BFL XXXV.95.a. 12. öc. Bp. PB-ülés, 1948. június 4. 2. p.

28 Az MDP határozatait, 38. p.

29 1950-ig ez igaz is a Budapesti Pártbizottság működésére, 1950 februárjától viszont hetente ülésezett a testület. BFL XXXV.95.a. 12–131. öc.

30 *Rákosi S.*, 1964. 59. p.

31 BFL XXXV.95.a. 132–143. öc.

egyres körzeti, üzemi és egyéb pártbizottságok, vagyis az alapszervezetek tartoztak. A Budapesti Bizottság három (vagyis az alapszervezeti – kerületi/nagyüzemi – fővárosi) szintjének irányítását a Budapesti Pártbizottság végezte. Tanulmányunk feladata tehát az, hogy megvizsgáljuk, hogyan áramlott az információ eme három szint között.

Mielőtt azonban belekezdenénk a Budapesti Bizottság információs rendszerének elemzésébe, meg kell határoznunk mit is értünk a dolgozatban *információ* és *információs rendszer* fogalmak alatt. Ezek pusztán a párttörténet szemszögéből nézve is legalább két típusra és ezen belül több alcsoportra bonthatóak. Első csoportnak a magánszemélyek (párttagok és nem párttagok) tájékoztatását és a róluk történő tájékozódást vehetjük. A tájékoztatás főleg a tömegkommunikációs eszközökön keresztül történő híradást jelentette. Ennek ellentétes irányú változata a magánszemélyekről közölt információ, amelyet hírszerzési, vagy katonai-rendőri információnak is nevezhetünk. Ezt az első csoportot dolgozatunkban nem vizsgáljuk részletesebben, ugyanis ez a tevékenység nem kifejezetten a pártszervezetek belső működéséhez szolgáltatott adatokat.

Másik típusnak a párt belső működéséhez, a párttagok tájékoztatásához szükséges információfajták tekinthetők. De a párton belüli tájékoztató munka is többféle adatszolgáltatást követelt meg. Egyrészt beszélhetünk írásbeli, másrészt szóbeli informálásról. A budapesti vezető szervek napirendi jegyzékeiből kiderül, hogy az ülések gyakran „Információ”-val kezdődtek, ezek általában a titkárok által előadott közlések voltak valamely felettes szerv döntéséről, vagy valamely aktuális kérdésről. A szóbeli információ másik módja a nem hivatalos tájékoztatás (bizalmas közlés, pletyka) volt, amelynek természetesen így nem is maradt fenn írásos nyoma. Ennek jelentőségét azonban nem szabad alábecsülnünk. A nem hivatalos információ útján történő tájékozódás és tájékoztatás a Rákosi-rendszer (és más diktatúrák) egyik legfőbb sajátossága volt.

A párttagok tájékoztatásának is jelentős pillére volt a tömegkommunikációs eszközök használata. A hivatalos napilapon (Szabad Nép) kívül más sajtóorgánumok, valamint a rádió és a filmhíradó adásai, illetve a rölapok is fontos tájékoztató és egyben propaganda feladatot láttak el.

Vizsgálatunk szempontjából azonban az írásbeli információk a legfontosabbak. Ezek egyrészt lehetnek belső feljegyzések, beszámolók, jelentések, illetve jegyzőkönyvek. Ezek jellegükből adódóan tájékoztató feladatot láttak el, de a pártszervezet információs rendszerét csupán ezen irattípus vizsgálatával nem deríthetjük fel. Témánk szempontjából a legfontosabb iratok az ún. *információs- és hangulatjelentések*. Mindkét iratfajta célja elméletileg az volt, hogy az adott pártszervezet vezetése, illetve annak felettes szerve felé közvetítse az alsóbb szervezetek hangula-

tát, az emberek véleményét. A gyakorlatban általában ezek a jelentések azonban a felsőbb szervek elvárásainak megfelelő véleményt tükrözték vissza.³²

Az MDP Budapesti Bizottság információs rendszere elemzésének alapötlete ezen iratok olvasgatása közben fogalmazódott meg. Érdemesnek tűnt ugyanis az információs- és hangulatjelentések keletkezésének utánajárni; illetőleg azt megvizsgálni, hogy a bennük közölt információk, hogyan jutottak el a Budapesti Bizottság legfelsőbb vezetéséhez. A bevezető fejezeteket ezzel lezárva, elérkeztünk a tényleges kutatási metódushoz. A Budapesti Bizottság információs mechanizmusának feltárásához először is meg kell vizsgálnunk a vezető szervek üléseinek jegyzőkönyveit, találunk-e ezekben bármilyen központi utasítást, javaslatot a budapesti tájékoztató munkára vonatkozóan.

A Budapesti Pártbizottság határozatai

Az MDP Budapesti Bizottságának pártértekezleti és pártválasztmányi iratai között még utalás szintjén sem szólnak a megmaradt források a Budapesti Bizottság információs rendszeréről. A legfontosabb irányító szerv, a Pártbizottság anyagában azonban már az 1948. június 18-ai ülés dokumentumai között találunk utalást az információs munkára vonatkozóan.³³ Az MDP létrejöttével a Bp. PB osztályainak státuszrendezését meg kellett oldani, hiszen két párt apparátusából kellett kialakítani az új osztálystruktúrát. Mint korábban már említettük, az új párt az MKP szervezeti rendszerét örökölte meg. Budapest szempontjából ez azt jelentette, hogy a Pártbizottság alá kezdetben öt osztály tartozott.³⁴ A június 18-ai Bp. PB-ülést megelőzően az egyes osztályok előterjesztették státusigényeiket. Ennek jegyében a Szervezési Osztály (a továbbiakban: SZO) is megírta a maga kívánságait a Bp. PB felé. Ebben az előterjesztésben találjuk az első nyomát annak, hogy volt külön információval foglalkozó csoport a Budapesti Pártbizottságon belül: „javasoljuk, hogy az információs munka továbbra is a szervezési osztályhoz tartozzék”.³⁵ A ja-

---

32 Az információs- és a hangulatjelentéseket alapszervezeti, kerületi illetve fővárosi szinten nem volt módunk jelen dolgozat írása során összevetni, de a későbbiekben tervezzük a Budapesti Bizottság ezen jelentéseinek összehasonlító vizsgálatát mind az MDP, mind az MSZMP időszakában. Kérdésfeltevésünk arra irányul majd, hogy csupán a felsőbb szervek elvárásait jelenítik-e meg ezek a jelentések, vagy önálló gondolatok, valós problémák is felismerhetőek-e bennük.

33 BFL XXXV.95.a. 12. óc. Bp. PB-ülés, 1948. június 18.

34 Bp. PB alatt működött a Káder-, a Propaganda-, a Szervezési-, a Közigazgatási- és a Gazdasági Osztály, ld. *Rákosi S.*, 1964. 53. p.

35 BFL XXXV.95.a. 12. óc. Bp. PB-ülés, 1948. június 18. 25. p.

vaslatban továbbá az információs feladatok ellátására egy politikai munkatársi és egy adminisztrátori státust kért az osztály. A Bp. PB végleges határozatában — amit felterjesztettek elfogadásra a Szervező Bizottság felé — már csak egy politikai munkatársat kértek az információs ügyekre. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a Bp. PB számára fenntartott, a SZB által meghatározott 96 státusból egyetlen ember feladatává tették az információs ügyek intézését.

Az előterjesztésből és a határozatból a munka jellegére vonatkozóan nincs adatunk, azonban ez a pártbizottsági ülés így is nagyon fontos adalékokat szolgáltat témánkat illetően. Egyrészt megtudtuk, hogy az SZO alá tartozott a Bp. PB-n belül az információs ügyek intézése; másrészt kiderült, hogy már az MKP budapesti pártbizottságán is volt „információs munka”, amely szintén az akkori Szervezési Osztály alá tartozott. Az MDP Bp. PB június 18-ai, a pártbizottság átszervezésére vonatkozó határozatát — amelyet a budapesti Titkárság is támogatott —, az SZB október 1-jei határidővel elfogadta.³⁶ Az információs ügyeket tehát egy politikai munkatársra bízták az SZO keretein belül.

A Bp. PB 1949. július 29-ei ülésén foglalkozott ismét a pártapparátus átszervezésével. Az SZO több előterjesztést is készített az osztályok státusrendezésével kapcsolatban. Az első javaslatban két politikai munkatársat kértek az SZO-n belül működő „Információs Alosztályra”.³⁷ Arról nem találtunk adatot, mikortól hívták alosztálynak az információs részleget, de valószínűsíthetően ezt csak a javaslat előlegezte meg. Az ülést megelőző második SZO-előterjesztésben már négy politikai munkatársat kértek az új alosztályra egy alosztályvezető kinevezésével együtt.³⁸ Az osztályok létszámáról az ülésen végül nem született döntés, a benyújtott javaslatokat át kellett dolgozni.³⁹

Az SZO augusztus 3-ai keltezésű végső előterjesztése ismét négy politikai munkatársat kért az információs ügyekre a Bp. PB-től. Az Agitációs- és Propaganda Osztállyal (a továbbiakban: APO) kapcsolatban az előterjesztés megemlíti, hogy ez az osztály készíti a hangulatjelentéseket az alapszervezeti agitprop. titkárok jelentései alapján.⁴⁰ A javaslat elfogadásáról konkrét adatunk nincsen, de a Bp. PB 1949. szeptember 23-ai ülésének határozata már az SZO-n belül működő Információs Alosztályról tett említést, utasítva az alosztályt arra, hogy az APO-val együtt-

36 Uo. 38. p.

37 Uo. 13. óc. Bp. PB-ülés, 1949. július 29. 132. p.

38 Uo. 134. p.

39 A Budapesti Pártbizottság szervezetét tekintve annyi változás történt, hogy az öt osztályból a következő négy maradt meg az átszervezések, feladat-összevonások után: Szervezési-, Agitációs- és Propaganda-, Ipari- és Termelési-, illetve Káder Osztály.

40 BFL XXXV.95.a. 13. óc. Bp. PB-ülés, 1949. július 29. 138. p.

működve állítson fel egy információs csoportot, amelynek tagjai „felveszik a kerületektől, üzemeiktől érkezett jelentéseket és továbbítják a sajtónak és rádiónak”.⁴¹

A Bp. PB következő ülésén ismét foglalkozott az Információs Alosztállyal. A szerv feladatává tették többek között az üzemi brigádok, élmunkások eredményeinek összegyűjtését; az üzemi versenyek állásáról, illetve a termelési eredmények növekedéséről szóló adatokét. Az alosztálynak az összegyűjtött információkat az agitátorok rendelkezésére kellett bocsátania, hogy azok ezzel is népszerűsíteni tudják a pártot.⁴²

A Budapesti Pártbizottság anyagait átvizsgálva az 1950. február 17-ei ülés anyagában találtunk ismét utalást az alosztályra vonatkozóan. A Bp. PB határozata szerint a budapesti pártszervezetek vezetőségválasztásaival kapcsolatos bejövő jelentések értékelésére kell kijelölni embereket az alosztályról.⁴³ Ennél fontosabb adalékot nyújt számunkra az 1950. március 31-ei Bp. PB-ülés, amelyen új néven: a Szervezési Osztály Információs- és Ellenőrzési Alosztályaként nevezik a részleget.⁴⁴ Az Információs- és Ellenőrzési Alosztály neve alatt készültek jelentések a vezetőségválasztásokról, a bevezetett darabbérezésről,⁴⁵ vagyis elmondható, hogy a több alapszervezetet, alsóbb szintű pártbizottságot érintő összefoglaló jelentéseket az alosztály munkatársai készítették.⁴⁶

Az MDP központi osztályainak 1950-es átszervezése nyomán a Budapesti Bizottságon belül is megváltozott az osztályok felépítése, elnevezése.⁴⁷ A változás előkészítésére már az 1950. július 7-ei Bp. PB-ülés utal, ahol egy előterjesztésben felmerült, hogy az APO-n belül is legyen információs alosztály.⁴⁸ A Bp. PB ezt a javaslatot végül nem fogadta el, sőt kimondta, hogy „jegyzőkönyvet be sem szabad hozni az agitprop. osztályhoz, azok a pártszervezési osztályhoz fognak tartozni”.⁴⁹ Az üléshez az SZO is készített előterjesztést az osztály átszervezésével kapcsolatban. A javaslatban feltüntetett alosztályok között már nem szerepelt az Informá-

---

41 Uo. 14. öc. Bp. PB-ülés, 1949. szeptember 23. 5. p.

42 Uo. 1949. október 7. 24. p.

43 Uo. 17. öc. Bp. PB-ülés, 1950. február 17. 113. p.

44 Uo. 18. öc. Bp. PB-ülés, 1950. március 31. 114. p.

45 Uo. 17–21. öc.

46 1950 tavaszáig gyakran nem volt feltüntetve a jelentések végén, melyik alosztály készítette az adott iratot. Végül 1950. július 7-én született egy Bp. PB-határozat arról, hogy egy osztályról sem lehet ki küldő nélküli irat, feljegyzés. Uo. 21. öc. Bp. PB-ülés, 1950. július 7. 11. p.

47 Erről bővebben *Rákosi S.*, 1964. 38–43. p.

48 Bíró László budapesti agitprop. titkár próbálta ezt a javaslatot keresztül vinni arra való hivatkozással, hogy az MDP-központban is van az Agitációs- és Propaganda Osztályon belül információs alosztály. Ld. BFL XXXV.95.a. 21. öc. Bp. PB-ülés, 1950. július 7. 7. p.

49 Uo. 4–5. p.

ciós Alosztály, amelynek feladatait a tervezet szerint az Instruktor Alosztály veszi át.⁵⁰ A június 14-ei előterjesztés átdolgozásra szorult, a javított július 4-ei tervezet már Pártépítési- és Tömegszervezetek Osztályaként nevezte az SZO-t. A tervezetből kikerült az Instruktor Alosztály, az információs munkát pedig a Pártépítési Alosztályon egy háromtagú összesítő csoport végezné.⁵¹ A tervezetet azonban a Bp. PB nem tárgyalta meg.

1950. július 28-án foglalkoztak ismét az SZO átszervezésével.⁵² Megalakult a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya (a továbbiakban: PTO).⁵³ Az ülésen még nem fogadták el a PTO szervezeti felépítésére vonatkozó előterjesztéseket, de ezek valószínűleg mégis életbe léptek. A feltételezés alapja az, hogy a Bp. PB 1950 folyamán többet nem foglalkozott — a fennmaradt iratanyag tanúsága szerint — a PTO szervezetével, azonban az osztály ennek ellenére is működött. Ezek szerint a Szervezési Osztályból megalakult Párt- és Tömegszervezetek Osztálya négy alosztályból épült fel. Ezek közül a Pártépítési Alosztály foglalkozott az információs ügyekkel egy háromtagú összesítő csoport révén. Azonban feltevésünket a későbbiekben ellenőrizni fogjuk a PTO iratanyagának vizsgálatokor.

A Bp. PB 1950. június 30-án és július 7-én foglalkozott az APO átszervezésével. Elhatározták, hogy öt alosztályt állítanak fel az osztály keretein belül. Az egyik lett az Információs- és Ellenőrzési Alosztály, amelynek fő feladatává tette a határozat a hangulatjelentések készítését, a jegyzőkönyvek feldolgozását, az osztályok és alosztályok számára gyors információ biztosítását.⁵⁴

A határozatot azonban nem hajtották végre, erre a Bp. PB 1950. december 1-jei ülése világít rá. Az ülésen a Bp. PB ismét foglalkozott az agitációs munka javításával. A vita során Biszku Béla szóba hozta a pártbizottsági tagok informálásának problémáját. „Egy-egy kampány idején hangulatjelentéseket kapunk, amik sok esetben nem a való helyzetet tárják fel, hanem benne van minden szép és jó, benne van, hogyan kellene kinézni egy dolognak, ha lemegy a pártbizottságokhoz...”, de nincs benne a hangulatjelentésekben „a képzetlenebb munkások, illetve a nem párttagok véleménye”, ami így nyilvánvalóan torzítja a beszámolókat. Biszku a jegyzőkönyv szerint elvárná, hogy az APO által készített hangulatjelentések ne legyenek sablonosak, tükrözzék a valódi hangulatot, ehhez pedig az szükséges, hogy az alsóbb szervezetek agitprop. titkárai minél szélesebb csoportok véleményét kér-

50 Uo. 31–34. p.

51 Uo. 35–38. p.

52 Uo. 22. öc. Bp. PB-ülés, 1950. július 28. 11–13. p.

53 Az elnevezés tehát nem Pártépítési- és Tömegszervezetek Osztálya lett.

54 Uo. 20. öc. Bp. PB-ülés, 1950. június 30. 194–196. p.

jék ki azon beszélgetések során, amelyek a hangulatjelentések alapját képezik.⁵⁵ Mint ez a Bp. PB-ülésen elhangzott beszéd is mutatja, az információ problémája fontos kérdés volt az MDP-időszakban, és nem csak egy osztály hatáskörébe tartozott a hírek és értesülések begyűjtése, valamint a beszámolók, jelentések, illetve beszélgetések értékelése. Az ülésen végül a Politikai Bizottság utasítása nyomán a Bp. PB elfogadta azt a határozatot, amely az APO-n belül is felállított egy információs részleget három politikai munkatárssal.⁵⁶

1951. február 2-án foglalkozott az APO átszervezésével ismét a Bp. PB. Csikesz Józsefné agitprop. titkár beszámolója szerint az információ eddig csak az Agitációs Alosztályhoz tartozott. Az átszervezéssel az információs részleg az osztályvezető-helyettes alá kerül és „ezzel az egész osztály számára fogja felhozni a problémákat”.⁵⁷ A részleg vezetője Czibula Ilona lett, mellette munkatársként Bass Tibornét nevezték ki.

A Bp. PB 1951. április 24-én tárgyalta ismét az osztályok státuszainak kérdését. A határozat szerint a PTO-n belül működő információs csoport három státust kapott továbbra is (Fajkos Aladár, Chajes Ida, Vígh László).⁵⁸

Az 1952. április 1-jei Bp. PB-ülésen ezúttal a PTO szervezeti felépítése került napirendre. Az ülés jegyzőkönyve nem maradt fenn, de az előterjesztés szerint a PTO-n belül ekkor tervezték először Tájékoztatási Alosztály létrehozását az információs ügyek kezelésére. Az alosztályvezető alá két politikai munkatársat neveztek volna ki, akiknek státuszát elvonták volna a Pártépítési Alosztálytól — ahol ezzel meg is szűnt volna az információs összesítő részleg —, illetve még egy adminisztrátort állítottak volna be a munkára.⁵⁹ Azonban az előterjesztést nem követte határozat, a kérdéssel június 10-éig nem foglalkozott a Pártbizottság.

A június 10-ei Bp. PB-ülés jegyzőkönyve a legfontosabb dokumentum a budapesti pártbizottság információs működésére vonatkozóan. Jelentősége abban rejlik, hogy ez az egyetlen vezető testületi ülés, ahol az egyik napirend kifejezetten az információs munkával foglalkozik. A testület előtti vitában, illetve az előterjesztésben kapjuk az első konkrét adatokat a tájékoztatási munka folyamatára vonatkozóan.⁶⁰

---

55 Uo. Bp. PB-ülés, 1950. december 1. 67. p.

56 Uo. 99–114. p.

57 Uo. 30. öc. Bp. PB-ülés, 1951. február 2. 14, 45–46. p.

58 Uo. 34. öc. Bp. PB-ülés, 1951. április 24. 101. p.

59 Uo. 52/b. öc. Bp. PB-ülés, 1952. április 1. 4–6. p.

60 Uo. 54. öc. Bp. PB-ülés, 1952. június 10.

Az előterjesztésből kiderül, hogy 1952 júniusában nemcsak a PTO-n és az APO-n, hanem az Ipari- és Közlekedési Osztályon (a továbbiakban: IKO) is foglalkoztak információs munkával.⁶¹ Az IKO-n egy, az APO-n kettő, míg a PTO-n három politikai munkatárs volt erre a feladatra irányítva. Erről az IKO-ra vonatkozóan nem volt korábbi adatunk.

Az előterjesztés alapján a következőket mondhatjuk el az információs munka elvi menetéről. A kerületi pártbizottságokon a tájékoztatási munkára kijelölt munkatársak hetente írásbeli beszámolót küldtek a hozzájuk tartozó kerület és az alapszervezetek munkájáról, az itt tapasztalt eseményekről. Ha figyelemre méltó jelentéget tapasztaltak, vagy jelentősebb esemény történt, arról külön szóbeli, vagy írásbeli információ készült. Az alapszervezetektől helyszíni interjúk, illetve alapszervezeti vezetőkkel folytatott telefonbeszélgetések, valamint tőlük kapott írásbeli jelentések útján szerezték az értesüléseket. A kerületi és üzemi pártbizottságok ezután felküldték információs jelentéseiket, a vezető szervi ülésjegyzőkönyvekkel együtt a Bp. PB tájékoztatási csoportjaihoz. Ezek azután külön-külön összesítő információs jelentésekbe, illetve hangulatjelentésekbe dolgozták a kerületi és kerületi szintű pártbizottságoktól beérkező jelentéseket, amelyeket azután minden héten az adott osztály vezetésének, majd a Bp. PB tagjainak, illetve a KV felé is megküldtek.

Az előterjesztés szerint a három osztályon működő információs rendszer nem volt kellőképpen hatásos. Míg a nagy kampányoknál az „osztályokon lévő információs csoportok együttműködnek, kapcsolatuk szoros”, addig a „kampányok után ez a kapcsolat meglazul, leszűkül időnkénti eszmecsere”.⁶² Ezért fordulhatott elő gyakran, hogy egy kérdésről a Pártbizottság akár három információt is kaphatott, míg más fontos ügyekről egyet sem. Ezért a Bp. PB elhatározta, hogy egyesíti az APO és a PTO tájékoztatási csoportjait a hatékonyabb munka érdekében.⁶³ Az előterjesztésben kritizálták az információs jelentéseket abból a szempontból is, hogy nem értékelik a jelenségeket, csak közlik azokat, nem tesznek a hibák kijavítására javaslatokat. Egyes kérdések túlzottan sokszor kerültek elemzés alá (például az üzemi problémák), míg másokkal (például a lakossági gondokkal) kevésbé foglalkoztak a jelentések. Az előterjesztés hosszasan sorolja a hibákat, majd többek között a következő javaslatokat teszi a tájékoztató munka javításának érdekében:

---

61 Uo. 78–82. p.

62 Uo. 79. p.

63 Uo. 66. p.

- meg kell szüntetni az osztályokon működő információs csoportokat a gyorsabb információ biztosítása végett és a PTO-n belül fel kell állítani a Tájékoztatási Alosztályt;
- az új alosztály feladata lesz a Bp. PB és az osztályok informálása a pártszervezetek munkájáról, a párt- és kormányhatározatok végrehajtásáról, a dolgozók hangulatáról;
- hetente két, szükség esetén több hangulatjelentést kell az új alosztálynak készítenie;
- háromhónapos munkatervet kell készítenie a Bp. PB munkatervéhez egyeztetve;
- az információs jelentéseknek támaszkodniuk kell a pártszervezetektől a munkaterv alapján kért jelentésekre, a fontosabb testületi ülések jegyzőkönyveire, az információs alosztály munkatársainak személyes tapasztalatára.⁶⁴

Az APO és a PTO közösen beterjesztett javaslatát tehát 1952. június 10-én tárgyalta a Bp. PB. Az előterjesztést az ülésen elhangzottak is megerősítették, ez alapján nyilvánvalóvá válhat számunkra az eddig is gyanított feltevés, miszerint a tájékoztatási munka 1952 közepéig nem volt igazán megszervezve a Bp. PB-n belül. Egyszerre több információs csoport működött, a jelentések nem voltak tervszerűek, számos problémát elhanyagoltak. Mint a KV által az ülésre küldött munkatárs meg is jegyezte: „hogy a Budapesti Pártbizottságnál ezen a téren nincs minden rendben, mutatja az a tény is, hogy most került csak pártbizottsági ülés elé ez a kérdés”.⁶⁵ Az egyik legsúlyosabb hibaként értékelte továbbá, hogy a kerületekbe kijáró instruktorok nem számoltak be az ott tapasztalt jelenségekről, pedig jelentésük pontosabb képet adhatott volna az információs részleg számára. Az ugyanis gyakran, az írásos anyagon túlmenően csak arra hagyatkozott, hogy pártmunkásokat hívott be egy-egy pártbizottságtól elbeszélgetésre, ami ezért nem is adhatott tárgyilagos információt a Bp. PB számára. A legfontosabb feladat a KV szerint a kerületek tájékoztatási rendszerének megszervezése, a személyes kapcsolatok erősítése a kerületekben, üzemekben. Ezenkívül nagyon fontos feladata az információs munkának a párthatározatok végrehajtásának ellenőrzése. Számos hozzászólás után végül a Bp. PB elfogadta az előterjesztést a következő módosításokkal:

- az előterjesztésbe foglalt határozati javaslatokat meg kell valósítani, szervezettebbé és hatékonyabbá kell tenni a pártinformációs munkát a Bp. PB-n belül, ezért a PTO és az APO információs csoportjait meg

---

⁶⁴ A teljes javaslati listát ld. Uo. 82. p.

⁶⁵ Uo. 62. p. Szegedi elvtárs hozzászólása.

kell szüntetni és új Tájékoztatási Alosztályt kell létrehozni a PTO-n belül;⁶⁶

- a párt- és kormányhatározatok közül csak a legfontosabbak végrehajtásáról kell a Bp. PB-t informálnia a Tájékoztatási Alosztálynak;
- a hangulatjelentéseknek a dolgozók hangulatán túl a pártszervezetek munkájával is foglalkozniuk kell;
- a tájékoztatási munka javítása érdekében a kerületi pártbizottságokat is informálni kell az ülésen elfogadott elvekről.

Mivel a Budapesti Pártbizottság nem foglalkozott következő ülésein a témával, így feltételezhetjük, hogy az elfogadott határozatok életbe léptek. Így felállt a PTO-n belül a Tájékoztatási Alosztály és megszűnt a PTO-n és az APO-n belüli információs csoport.⁶⁷

A kerületek információs működésével még ebben az évben foglalkozott a Budapesti Pártbizottság. Az 1952. szeptember 16-ai ülés anyagához csatolva találtunk egy a Bp. PB által a kerületi pártbizottságoknak kiküldött körlevelet, amelyben a kerületek információs működésére vonatkozóan adott utasításokat a testület. A békekölcsönjegyzés apropóján készült irat felhívja a kerületek figyelmét, hogy információs részlegeket kell felállítaniuk a pártbizottságokon belül, amennyiben ez még eddig nem történt volna meg. Ennek két csoportból kellene állnia: az egyik a politikai értékelő csoport lenne, amely az alapszervezetektől, apparátusi munkatársaktól beérkező információt értékelné; a másik a statisztikai csoport, amely a jegyzések kapcsán készítene különböző statisztikákat. A levél ezután konkrét határidőket tartalmazó utasításokat adott a kerületi pártbizottságok számára, miszerint szeptember melyik napján, milyen jellegű jelentést vár el a Bp. PB a kerületektől.⁶⁸

A Bp. PB 1952. november 18-án határozott újból az osztályok státusaira vonatkozóan. A PTO ezek szerint az Információs Alosztályra négy státust kapott, vagyis az alosztályvezető alatt két politikai munkatárs és egy adminisztrátor dolgozhatott az információs feladatokon.⁶⁹

Majd két esztendeig tartó szünet után, az 1954. július 27-ei ülésén foglalkozott legközelebb a már Párt-Végrehajtó Bizottságként működő testület az információs

66 Ezek szerint az IKO egyetlen főből álló clemző részlege megmaradt.

67 Az alosztály elnevezése nem volt egyértelmű a Bp. PB munkatársainak sem, mert az iratokban hol Tájékoztatási, hol Információs Alosztályként nevezték a szervet. A továbbiakban az Információs Alosztály megnevezést használjuk.

68 Uo. 60. óc. Bp. PB-ülés, 1952. szeptember 16. 111–114. p.

69 Uo. 63. óc. Bp. PB-ülés, 1952. november 18. 245. p.

rendszerrel. Az ülésen megvitatták az APO javaslatait az osztály átszervezésével kapcsolatban.⁷⁰ Az átalakított APO-n belül lenne egy információs előadó, aki összeállítaná a politikai információt és kapcsolatot tartana a sajtóval. „Ez más, mint ami a PTO-n van, az a belső étellel foglalkozik...”, ezt Komócsin Zoltán, a KV APO vezetője mondta az ülésen, továbbá hozzátette, hogy KV-határozat született arról 1954 februárjában, miszerint a fővárosi és a megyei pártbizottságok Agitációs- és Propaganda Osztályain belül is kell információs részlegeknek működniük.⁷¹ Határozat végül nem született ezen az ülésen a kérdésben.

A Bp. PVB 1954. augusztus 17-ei ülésén elhangzottak a népnevelői munka értékelése során az alapszervezetek azon panaszai, hogy nem kapnak elegendő információt.⁷² „A párttitkárok úgy érzik, hogy csak a Szabad Népnek utalva.”⁷³ A panasz utal arra, hogy hiába volt Információs Alosztály, még 1954-ben sem ment zökkenőmentesen a tájékoztatási munka. A Bp. PVB a továbbiakban 1956-ig már nemigen foglalkozott többször az információs kérdésekkel. Az 1955. február 22-ei jegyzőkönyv káderjavaslatából derül ki, hogy 1952-től Barinkai Oszkár volt az Információs Alosztály vezetője, akinek 1955. februártól Kállai Éva lett az utóda.⁷⁴ Az utolsó utalás témánkkal kapcsolatban az 1955. július 26-ai ülésen hangzott el, amelyből kiderül, hogy megvalósult az APO átszervezése: 1954 végén beállították az osztályon egy információs referenst a tájékoztatási munkára.⁷⁵

Titkársági és egyéb vezető testületi határozatok

Mint korábban már említettük 1950 februárjáig a Titkárság számított a legbefolyásosabb vezető testületnek a Budapesti Bizottságon belül. Ezért a pártinformációs hálózat vizsgálatakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül eme szerv határozatait sem.

Az első nyom 1948 decemberéből származik. A december 7-ei titkársági ülésen az akkor még Propaganda Osztály néven működő APO feladatait vizsgálták, majd az információs munkára vonatkozóan azt a határozatot hozták, miszerint az egyházi információt továbbra is a Propaganda Osztály végzi, míg „a többi Végh elvtárs”.⁷⁶ Végh elvtárs valószínűleg azt a Vigh Lászlót jelentette, akinek nevével már

---

70 Uo. 109. öc. Bp. PVB-ülés, 1954. július 27. 137–152, 176–183. p.

71 Uo. 142. p.

72 Uo. 111. öc. Bp. PVB-ülés, 1954. augusztus 17.

73 Uo. 5. p.

74 Uo. 120. öc. Bp. PVB-ülés, 1955. február 22. 101, 120. p.

75 Uo. 126. öc. Bp. PVB-ülés, 1955. július 26. 59. p.

76 Uo. 134. öc. Titkársági ülés, 1948. december 7. 107. p.

találkoztunk a Bp. PB 1951. április 24-ei ülésén, a PTO háromtagú információ-összesítő csoportja egyik tagjaként.⁷⁷ A Titkárság először 1949. szeptember 20-án kapott jelentést az újonnan megalakult Információs Alosztálytól.⁷⁸ A testület 1950 februárjában történő megszűnéséig gyakran kapott jelentéseket a szervtől, de napirenden magával az információs szervezettel nem foglalkozott.

A KV 1953. júniusi döntéseinek következtében a Budapesti Bizottságon belül is felállt ez év őszén a Bp. PB alá tartozó, immár megújult Titkárság. 1953. október 15-ei ülésén a testület már foglalkozott az információ kérdésével. A Titkárság meghatározta, hogy az irányítása alá tartozó Budapesti Pártbizottság Irodája (a továbbiakban: PB Iroda) köteles tájékoztatót megjelentetni a pártválasztmányi tagok informálása céljából. A tájékoztatót kéthetente kell kiadni, tartalmáért az adott információt szolgáltató osztály a felelős. A tájékoztató tartalmára a PB Iroda tesz javaslatot a Titkárság egy tagjával konzultálva, aki azután a kész anyagot is ellenőrzi a megjelentetés előtt.⁷⁹ Ez az információ tehát a Pártválasztmány számára készült, és jellegét tekintve periodikának is nevezhetjük.

A Pártválasztmány tagjainak informálásával a Politikai Bizottság is foglalkozott. A PB döntéséről Ács Lajos KV-titkár tájékoztatta Földvári Rudolfot, a Bp. PB akkori első titkárát 1953. november 21-én kelt levelében. A PB határozata szerint a Budapesti Pártválasztmány tagjai kapják meg információként mindazon párthatározatokat, amelyeket az alsóbb szervek tudomására hoznak [sic!]. Tájékoztatni kell őket a legfontosabb párthatározatok végrehajtásáról, a vezetői pozíciókban történt változásokról, a tagfelvételi- és fegyelmi ügyekről. Továbbá a Bp. PB-nek biztosítania kell, hogy a „pártválasztmány tagjai a pártbizottság épületében a Központi Vezetőség és a pártbizottság legfontosabb határozatait tanulmányozhassák; kivéve az egészen szigorúan titkos jellegű határozatokat”.⁸⁰

A pártbizottsági tagok informálásának kérdésében többek között a következő határozatokat hozta a Politikai Bizottság. A Bp. PB tagjai kapják meg a legfontosabb határozatokat és „azokból az anyagokból a legfontosabbakat, amit az első titkár is megkap”.⁸¹ Továbbá a tájékoztató jelentések közül kapják meg a leglény-

---

77 A budapesti pártiratoknál gyakran szembetűnik a nevek pontatlan írása (ez valószínűleg a többi pártbizottságra nézve is igaz), vagyis egy-egy káder neve akár egymást követő jegyzőkönyvekben is eltérő alakban fordulhat elő. Bár nem zárhatjuk ki, hogy egy bizonyos Végh elvtárs foglalkozott az információs munkával, de valószínűsíthetjük, hogy az SZO-n, majd a PTO-n dolgozó Vigh Lászlóról van szó az iratban.

78 Uo. 139. óc. Titkársági ülés, 1949. szeptember 20. 219–233. p.

79 Uo. 142. óc. Titkársági ülés, 1953. október 15. 71. p.

80 Uo. 1953. november 26. 89. p.

81 Uo. 90. p.

gesebbeket. Meg kell küldeni számukra a párt szervezeti életét jellemző alapvető adatokat, statisztikákat. A pártbizottsági tagok kapjanak írásos tájékoztatót az alsóbb szervek ülésjegyzőkönyvei alapján. A Pártbizottság tagjai kötelesek az információkat bizalmasan kezelni és az átvett anyagokat három napon belül a Bp. PB-nek visszaküldeni.⁸² Az utasítás végrehajtásával a Titkárság későbbi ülésein foglalkoztak.

A Titkárság a Politikai Bizottság utasítására a következő ülésein is napirendjére tűzte a pártválasztmányi és pártbizottsági tagok informálásnak kérdését. Az 1953. december 17-ei ülésen tárgyalták a PB Iroda előterjesztését e tárgyban. Az irat lényegében az Ács-level által megkövetelt változásokat javasolja a Titkárság számára.⁸³ A javaslatot azonban a testület visszaadta átdolgozásra. Így a téma a szervezet szilveszteri tanácskozásán is felmerült. A PB Iroda javított előterjesztését azonban továbbra sem fogadták el. A Titkárság elvárása az volt, hogy a pártválasztmányi tagok kapják meg a PTO által készített információs jelentéseket, a KV határozatainak címeit, a Bp. PB legfontosabb határozatait és a negyedéves statisztikai összeítőket. A pártbizottsági tagok ezenfelül kapják meg a Bp. PB valamennyi határozatát és olyan anyagokat, amelyeket csak az első titkár kap meg.⁸⁴ A kérdés további alakulásáról nincsen több adatunk, de feltételezhetjük, hogy a Titkárság elvárásai alapján újfent elkészített javaslat átment a gyakorlatba. A Titkárság a későbbiekben nem foglalkozott többet a pártinformáció kérdésével.

A vezető szervek iratanyagának áttekintése után a következőképpen foglalhatjuk össze eddigi vizsgálatunk eredményét. Az MDP Budapesti Bizottság létrejöttkor — 1948 októberétől bizonyíthatóan — a Szervezési Osztály keretein belül kezdett el működni az információs részleg. Az egyházakról szóló tájékoztatás kivételével — ami a Propaganda Osztály feladata volt — az alsóbb szervek és a Bp. PB közötti információ biztosítását kezdetben egyetlen politikai munkatárs végezte. 1949 szeptemberétől kezdve magasabb szintre emelték az információs munkát. Létrehozták az Információs Alosztályt, amely az SZO alá tartozott. Az alosztály létszámáról és felállításának dátumáról nincsenek pontos adataink. 1950 márciusában az alosztály elnevezését Információs- és Ellenőrzési Alosztályra módosították. Legfontosabb feladata az alapszervezetektől és alsóbb pártbizottságoktól befutó jelentések összegzése és értékelése volt. A PTO megalakulásával 1950

---

82 A teljes határozatot ld. Uo. 89–91. p.

83 Uo. 1953. december 17. 116–117. p.

84 Uo. 1953. december 31. 130. és 138–141. p.

őszén megszűnt az alosztály. Munkáját a Pártépítési Alosztályon felállított háromtagú információ-összesítő csoport vette át. Míg a PTO-n megszűnt az önálló tájékoztatási alosztály, addig az APO-n belül 1950 decemberében felállítottak egy információs részleget. Itt kezdetben három, majd a részleg 1952. júniusi megszűnését megelőzően két politikai munkatárs dolgozott. A Bp. PB 1952. június 10-én foglalkozott a pártszervezet információs munkájával. Megszüntették az APO és a Pártépítési Alosztály információs csoportját, a PTO-n belül pedig létrehozták az Információs (Tájékoztatási) Alosztályt. Az IKO-n belül 1952 júniusáig — egy fő által — működtetett információs csoport sorsáról nincsenek adataink. 1952 novemberétől az Információs Alosztályon négyen dolgoztak: az alosztályvezető irányítása alá két politikai munkatárs és egy adminisztrátor tartozott. 1953 őszétől a Titkárság alá tartozó PB Iroda elkezdte megjelentetni a pártválasztmányi tagok informálását biztosító kéthetente megjelenő tájékoztatóját. 1954 végén az APO-n belül ismét felállítottak egy információs részleget, ahol egyetlen referens dolgozott. Az egyes információs szervek működésének rekonstruálásához, az adatok pontosításához szükséges tovább kutatnunk az egyes osztályok iratanyagában.

A Szervezési Osztály (1950-től Párt- és Tömegszervezetek Osztálya) információs feladatai

Mint azt korábban már megállapítottuk az MKP struktúrájának megfelelően az MDP Budapesti Bizottságán belül is leginkább a Szervezési Osztály feladata volt a párton belüli információ biztosítása. Adataink pontosítása érdekében először tehát az SZO (később PTO) *osztályértekezleteinek*, majd az *alosztályvezetők értekezleteinek*, végül pedig az *alosztály-értekezleteknek* a jegyzőkönyveit nézzük át.

Osztályértekezletek

A hetenként ülésező osztályértekezletek 1949 júliusáig nem foglalkoztak a tájékoztatás problémájával. Ami megállapítható, hogy az egyesülés után két alosztály működött az SZO-n belül: a területi és az üzemszervezési. A korábban már szóba került, információval foglalkozó politikai munkatársról viszont az osztályértekezletek anyaga alapján nem deríthető ki, melyik alosztály keretein belül dolgozott.

Az 1949. július 19-ei osztályértekezleten került először szóba az SZO átszervezése, de Információs Alosztályról ekkor még nem történt említés.⁸⁵ Az egy héttel későbbi tanácskozáson viszont már Információs Alosztályként említik a tájékoztatóval foglalkozó részleget, amelynek feladata, hogy „kérje el minden osztálytól a pártszervezetektől befutó anyagoknak, jegyzőkönyveknek, körleveleknek stb. egy-egy példányát”.⁸⁶

1949. augusztus 9-én Dabronaki Gyula tartott tájékoztatást az újonnan felállított Információs Alosztály munkájáról. Az osztályértekezlet a beszámoló után határozatban rögzítette az alosztály feladatait:

- az alosztály adja meg az alapszervezetekhez kimenő politikai munkatársaknak (instruktoroknak), hogy mit kell pontosan az adott alapszervezetben megnézniük;
- a tag- és tagjelöltfelvételekkel is foglalkoznia kell az alosztálynak;
- valamint a titkárokat informálnia kell az SZO és a Bp. PB tapasztalatairól.⁸⁷

A nem túl konkrét utasítás következtében a következő osztályértekezletek is az alosztály feladatainak folyamatos bővítésével teltek, mindig új és aktuális munkát találva a részleg számára.

Az SZO értekezleteiről 1949 novembere után legközelebb 1950 decemberéből maradt fenn iratanyag. Az ekkor már Párt- és Tömegszervezetek Osztálya névre hallgató szerv 1950. december 11-ei értekezletén megtárgyalta az osztály három hónapos munkatervét. A Bp. PB elé terjesztendő javaslatban az információs munka kapcsán azt várták el, hogy minél szélesebb területről jöjjön információ az osztályra; az információs csoport munkatársai pedig menjenek ki kerületi rendezvényekre a kerületi pártbizottság segítése, de egyben ellenőrzése céljából is. Ezenfelül elegendő információ biztosítása céljából külső munkatársakat is foglalkoztatni kell a kerületekben, akik lehetőség szerint minél több eseményről kell, hogy tájékoztassák a Bp. PB-t.⁸⁸

Amint azt korábban említettük, ekkor már megszűnt az Információs Alosztály, helyette a Pártépítési Alosztályon foglalkoztattak egy három tagú információs csoportot. A részleg működésével legközelebb az 1951. július 19-ei osztályértekezlet foglalkozott. „Az információs csoport hetente feldolgozza a pártbizottságok jegy-

---

85 BFL XXXV.95.b. (MDP Budapesti Bizottsága Szervező Osztályának (Párt- és Tömegszervezetek Osztályának) iratai) I. öc. SZO értekezleteinek jegyzőkönyvei, 1949. július 19. 132–134. p.

86 Uo. 1949. július 26. 135. p.

87 Uo. 1949. augusztus 9. 151–152. p.

88 Uo. 2. öc. PTO értekezleteinek jegyzőkönyvei, 1950. december 11. 8–11. p.

zőkönyveiből és az instruktori jelentésekből az augusztus 20-ai munkaversennyel kapcsolatos kérdéseket.”⁸⁹ Ez, valamint az 1949 utolsó hónapjaiban kiadott utasítások is azt mutatják, hogy bár foglalkoztak az információ kérdésével vezetői szinten, ezek a határozatok mindig csak valamely aktuális kérdésre vonatkozóan születtek meg.

A PTO történetével kapcsolatban érdekes adalékot szolgáltat számunkra Vigh Lászlónak a PTO 1952. január 17-ei értekezletén adott visszatekintése. A PTO munkájának megvitatása során felszólaló Vigh — az osztály legrégebben ott dolgozó munkatársa — szerint 1948 júniusában két alosztály alakult az SZO-n: egy instruktori és egy információs alosztály.⁹⁰ Állításának nem találtuk az iratanyagban bizonyítékát, de ha voltak is ilyen alosztályok 1948-ban, akkor elég hamar megszűnhettek, mivel 1948 augusztusában már a területi és az üzemszervezési alosztály működött az SZO-n belül.⁹¹

Az 1952. március 12-ei értekezlet témája a PTO és a Káder Osztály egyesítésének előkészítése volt. A PTO-n belül hét alosztályt alakítottak volna ki a tervezet szerint, amelyek közül az egyik a Tájékoztatási Alosztály lett volna.⁹² A tervezettel osztályértekezleti szinten a későbbiekben már nem foglalkoztak, de mint már korábban megtudtuk, a június 10-ei Bp. PB-ülés után valóban megtörtént a PTO átszervezése és az Információs Alosztály felállítása.

Az 1953. április 11-ei PTO-értekezleten a három hónapos munkaterv megvitatása során, az Információs Alosztály tevékenységét is értékelték. Az osztályvezetés szerint ingadozó teljesítményt nyújtott a részleg, hol kimagasló, hol pedig pocsék jelentéseket készítettek munkatársai. A vezetés szerint az alosztály működésének javulása attól függ, mennyire tudja biztosítani a párthatározatok végrehajtásáról szóló rendszeres tájékoztatást. Új feladatként a közelgő választások kapcsán vártak el a részlegtől gyors és friss információkat.⁹³

Alosztályvezetői értekezletek

Az osztályértekezletek anyagában témánkra vonatkozóan több utalást nem találunk, így a kutatást az alosztályvezetői értekezletek iratai között folytatjuk. Míg az

89 Uo. 1951. július 19. 44–45. p.

90 Uo. 1952. január 17. 137. p.

91 1948 júliusában már működött az üzemszervezési alosztály, míg a termelési augusztusban hozták létre, ld. Uo. 1. öc. SZO értekezleteink jegyzőkönyvei, 1948. július 5. – 1948. augusztus 9.

92 Uo. 2. öc. PTO értekezleteink jegyzőkönyvei, 1952. március 12. 163–164. p.

93 Uo. 3. öc. PTO értekezleteink jegyzőkönyvei, 1953. április 11. 23. p.

osztályértekezleteken az osztályvezető, helyettese és adott témára meghívottak vettek részt, addig az alosztályvezetői tanácskozások kifejezetten az alosztályvezetők és helyetteseik számára tartott fórumok voltak. Az 1949. augusztus 19-ei ülésen Dabronaki Gyula képviselte az Információs Alosztályt. A részleg feladatait a következőkben határozta meg az értekező: a taggyűlésekre kimenő levelek megfogalmazása és a tervkölsön-mozgósítás menetrendjének elkészítése a legfontosabb aktuális munka.⁹⁴ Az augusztus 30-ai értekezleten további feladatként kapta az alosztály a pártválasztmányi ülések határozatainak levitelét az alsóbb pártszervekhez.⁹⁵

Az 1949. szeptember 28-ai értekezlettől kezdve Barinkai Oszkár képviselte az Információs Alosztályt az alosztályvezetői értekezleteken.⁹⁶ Mivel ekkor még Dabronaki Gyula is részt vett a tanácskozásokon, nem lehet pontosan megállapítani az SZO és a Bp. PB eddig feltárt irataiból, melyikük volt az alosztály vezetője.

A következő értekezleteken az információs munkák főként a kampányfeladatok során kerültek említésre. Így az alosztály feladata lett például az építőipari pártszervezetek kiépítésének ellenőrzése; az alapszervezeti agitációs munka vizsgálata; a gyárak felülvizsgálatára vonatkozó tervezet előkészítése; de az alosztálynak kellett a kerületi pártbizottságok ellenőrzésével, a taggyűlések előkészítésének, lezajlásának vizsgálatával és számos más alsóbb pártszervezet ellenőrzésével is foglalkozni. Az egyes feladatokat Barinkai Oszkár és Killián József nevére szignálták.⁹⁷

Az 1949. december 23-ai értekező anyagából kiderül, hogy nem 1950 tavaszától, hanem már ettől a tanácskozástól kezdve Információs- és Ellenőrzési Alosztály a szerv pontos megnevezése. Az új elnevezés utal a legfontosabb feladatokra: az információk összegyűjtése és elemzése mellett az alsóbb pártszervezetek ellenőrzése is ugyanolyan súllyal esik latba.⁹⁸

Az 1950. január 28-ai értekezleten foglalkoztak érdemben először az SZO vezetői az információs munkával. A tanácskozás számára beszámoló készült a tájékoztatósi részleg addigi tevékenységéről és a munka javításának lehetőségeiről. A jelentés fontos dokumentum számunkra, ugyanis az 1952 júniusi Bp. PB-ülésig ez az egyetlen olyan forrásunk, amely konkrétan felsorolja az információs munka feladatait, eszközeit. Az Információs- és Ellenőrzési Alosztály feladata a jelentés szerint:

94 Uo. 4. öc. SZO alosztályvezetői értekezletcincin jegyzőkönyvei, 1949. augusztus 19. 1. p.

95 Uo. 1949. augusztus 30. 4. p.

96 Uo. 1949. szeptember 28. 10. p.

97 Uo. 1949. augusztus 30. – 1949. december 30.

98 Uo. 1949. december 23. 49–57. p.

- a párthatározatok végrehajtásának ellenőrzése;
- az egyes pártszervezetek munkájának figyelemmel kísérése;
- a pártszervezetek ellenőrzése, az ott tapasztalt jelenségekről jelentések készítése;
- az alosztály számára kitűzött cél, hogy az általa készített információs jelentések ne csak általános kérdésekről, hanem aktuális problémákról is szóljanak;
- a jelentések pedig a probléma felvetésén túl megoldási javaslatokat is tartalmazzanak.⁹⁹

Az alosztály munkája a pártbizottságok jegyzőkönyvein, a tőlük bekért jelentéseken, a Bp. PB osztályok munkatársainak személyes tapasztalatain és a külső munkatársak jelentésein alapul. A források kiértékelése után az alosztálynak tájékoztatnia kell az SZO-t és a Bp. PB-t információs jelentések formájában.¹⁰⁰

Az alosztály a jelentésben beszámolt továbbá az elért eredményekről és a még jelentkező hiányosságokról. A sztálinista rendszerekben szigorúan megkövetelt önkritika jegyében a hiányosságok bemutatása nagy hangsúlyt kapott a beszámolóban. A legfőbb hibaként az ellenőrzések rendszertelenségét, a munkák kampányjellegét említették. Az önkritikába néhol rejtett bírálat is került, például: „feladataink túlzásfolttsága miatt elhanyagoltuk a jegyzőkönyvek kiértékelését”.¹⁰¹

A hiányosságok magyarázata az MDP Budapesti Bizottsága információs rendszerének legfőbb bajaira is utal:

- az alosztály nem vizsgálta át a munkamódszereit;
- az elkészült jelentéseket nem mindig bírálták meg a munkatársak;
- az információszerzés lassan történt és körülményesen;
- kampányszerű volt a munka, az események sodrában dolgozott az alosztály, nem a munkatervének megfelelően;
- a jelentések főleg írásos anyagok alapján készültek, így azok nem is lehettek eléggé tárgyilagosak;
- munkaerő hiánya miatt „8–10 szervezetet egy elvtárs nem tudott áttekinteni és megismerni”.¹⁰²

A jelentés a következő javaslatokkal állt az SZO vezetése elé:

- a munkatársak között arányosan fel kell osztani a budapesti pártbizottságokat;

99 Uo. 1950. január 28. 88. p.

100 Uo.

101 Uo. 89. p.

102 Uo.

- az alosztály fő feladata ezután a párt- és kormányhatározatok végrehajtásának ellenőrzése legyen;
- a problémák feltárásán túl megoldási javaslatokkal is elő kell állnia a részlegnek;
- az írásbeli anyagokon kívül a munkatársak személyes tapasztalatokra is igyekezzenek a későbbiekben szert tenni;
- a dolgozóktól érkező bejelentéseket a részleg minden esetben meg fogja vizsgálni;
- az instruktorok térjenek át az információs alosztály hetenkénti tájékoztatására;
- az alosztály mind a felsőbb szervekkel, mind a Szabad Nép szerkesztőségével szorosabb kapcsolat kiépítésére törekszik a jövőben;
- a színvonalasabb információs jelentések érdekében minden jelentést és információt meg fognak vitatni az alosztály-értekezleteken.¹⁰³

Az alosztály a feladatok végrehajtására tízfős létszámot kért az SZO-tól, azaz az alosztályvezető alatt nyolc politikai munkatárs és egy adminisztrátor dolgozna a tervezet szerint. A munkatársakhoz nemcsak egyes területek, hanem problémakörök is tartoznának. A javaslat végén azonban némi ellentmondás figyelhető meg, hiszen a munkatársak felsorolásánál az 1950. januári állapot szerinti négy fővel számoltak, és rájuk osztották ki a korábban nyolc politikai munkatársnak szánt munkát. Ezek szerint Kovács Ernő, Szanyi Jenő, Killián József és Fajkos Aladár dolgozott ekkor az alosztály politikai munkatársaként. Öt-hat kerület mellett a pártépítési, termelési, szakszervezeti és ifjúsági szervezeti problémaköröket kellett köztük szétosztani.¹⁰⁴ A tanácskozás elfogadta az alosztály munkájáról szóló jelentést. Elismerték, hogy sok az eredmény annak ellenére, hogy az alosztály „fél munkaerővel dolgozott”. A továbbiakban több kezdeményezést és a kisebb jelenségekre való odafigyelést várta el az SZO vezetése az alosztálytól.¹⁰⁵ Sajnos az alosztályvezetői értekezletek iratanyaga hiányos ebből az időszakból, így nem tudjuk mi történt a javaslattal. Mindenesetre a Bp. PB nem vette fel a napirendjére az alosztály bővítését. A kérdésre az Információs Alosztály iratanyagának feldolgozása után próbálunk meg választ adni.

---

103 Uo. 91. p.

104 A jelentés teljes szövegét ld. Uo. 88–93. p.

105 Uo. 74–75. p.

Az Információs Alosztály működése (1949. július – 1950. június)

Mivel az alosztályvezetői értekezleteknek 1953 után nem maradt fenn iratanyaga, a korábbiak pedig nem foglalkoztak többen az információs munkával, így a kutatást az alosztály-értekezletek jegyzőkönyveivel folytatjuk. Reményeink szerint az 1949–1950 között működő, majd 1952-től újra felállított Információs Alosztály, illetve az 1950–1952 közötti időszakra nézve a Pártépítési Alosztály iratanyaga még hasznos adatokat tartogathat számunkra. Kezdetnek azonban az 1948–1949-es évekre vonatkozóan a Területi- és az Üzemszervezési Alosztály anyagát fogjuk átvizsgálni.

Az 1948. június – 1949. július közötti időszakra vonatkozóan csak „Végh elvtársról” tudjuk, hogy 1948 decemberében az információval foglalkozott, de arról nincsenek adataink, hogy azt az Információs Alosztály felállításáig végig ő végezte volna. Sem az Üzemszervezési Alosztály anyagában nem találtunk adatokat az információval foglalkozó munkatársra,¹⁰⁶ sem a Területi Alosztályon dolgozók között.¹⁰⁷ Az alosztályok jegyzőkönyvei alapján elmondhatjuk: mindkét részleg foglalkozott a hozzá tartozó szervek ellenőrzésével, de kimondottan információs munkával foglalkozó munkatársról nincsen tudomásunk.

Az Információs Alosztály működésének első időszakáról eddig annyit tudtunk meg, hogy 1949. július 26-án már létezett ez a szerv az SZO értekezletének tanúsága szerint; majd valamikor 1950 őszén a PTO megszervezésével szűnt meg feladatköre. Az alosztály első fennmaradt értekezleti anyaga 1949. július 28-án kelt, míg az utolsó 1950. június 16-án, vagyis valószínűleg a szerv mindössze tizenegy hónapig működött.¹⁰⁸ Az alosztályt 1952-ben újból felállították, de tevékenységéről főleg más szervek irataiból tudunk, ugyanis saját iratanyagának döntő része nem maradt fenn; így nem zárhatjuk ki, hogy a korábbi időszakra vonatkozóan sem teljes az anyagunk. De a felsőbb szervek intézkedéseit átvizsgálva megállapíthatjuk, hogy nagy valószínűséggel 1949. július végén állt fel az Információs Alosztály, és 1950 nyaráig működött. Feladataira és munkatársaira vonatkozóan az alosztály értekezleteinek irataiból várhatunk eddig még nem ismert adatokat.

Az első értekezlet technikai problémákkal is foglalkozott, be kellett indítani az adminisztrációt.¹⁰⁹ Az ülés anyagához csatoltak egy a Szervezési Osztály által ké-

---

106 Uo. 6. öc. SZO Üzemszervezési Alosztály értekezleteinek jegyzőkönyvei, 1–52. p.

107 Uo. SZO Területi Alosztály értekezleteinek jegyzőkönyvei, 187–227. p.

108 Uo. 7. öc. SZO Információs Alosztály értekezleteinek jegyzőkönyvei, 16–61. p.

109 Uo. 1949. július 28. 16. p.

szített feljegyzést az Információs Alosztály jövőbeni feladataira vonatkozóan.¹¹⁰ A július 25-én kelt feladatterv felosztotta a részleg öt munkatársa között a budapesti pártszerveket és az „állandó jelleggel figyelemmel kísérendő problémákat”.¹¹¹ A munkamódszerre vonatkozóan a tervezet előírta a munkatársaknak, hogy minden héten két példányban készülő értékelő lapot vezessenek a pártbizottságok jegyzőkönyveiről. A párt- és kormányhatározatok végrehajtásáról kéthetente kell értékelést végezni; a különböző jelentésekről és munkatervekről eseti jelleggel. Az SZO-feljegyzés meghatározta továbbá, hogy a hetenként tartandó alosztály-értekezleteken a munkatársaknak be kell számolniuk a saját területükön tapasztalt problémákról, a határozatok végrehajtásának alakulásáról. A helyi pártbizottságokról szóló jelentésekből állítják össze azután a heti összefoglaló feljegyzést, amit először az alosztály tárgyal meg, majd az alosztályvezetői értekezleten ismeret az alosztály vezetője. Az értekezlet jóváhagyása után kerül az összefoglaló információs jelentés a Bp. PB tagjai elé.¹¹²

A feladatterv jellemzően bizonyult és zavaros megfogalmazásában az Információs Alosztály legfőbb feladata: „[...] az instruktor alosztály kiszállásainak előkészítése, az instruktor alosztály ütemtervének megfelelően. Ennek módja az, hogy az illetékes szervezetnek, vagy szervezeteknek és problémák informátora, illetve informátorai [sic!] a felső instrukciók alapján kidolgozzák részleteiben a megvizsgálandó problémákat, vázolják a jelenlegi helyzetet és tapasztalatokat és összeállítják és feldolgozzák az instruktor alosztály munkatársaival együtt az anyagot.”¹¹³ Az SZO-utasítás későbbi pontjaiban is gyakran élt hasonló általános feladat-meghatározásokkal, aminek az lett a nyilvánvaló következménye, hogy ezeket az utasításokat nem is lehetett végrehajtani.

Az alosztálynak tehát az instruktorok kiszállásai kapcsán az Instruktor Alosztállyal kellett egyeztetnie; a káderügyekben pedig a Káder Osztállyal kellett kapcsolatot tartania.¹¹⁴ A tervezet az adminisztrációval foglalkozó részletes ismertetés után az alosztály létszámáról így szólt: „Az alosztály tagjai: egy alosztályvezető, 5 információs munkatárs, 1 építőipari referens, 1 vegyesüzemi referens, 2 adminisztrátor.”¹¹⁵ A tervezet végrehajtásáról nincsen adatunk, de az alosztályon a korábban ismertetett dokumentumok szerint az alosztályvezető és négy munkatársa dolgo-

---

110 Uo. 17–20. p.

111 A kiemelt témák: „pártépítés, termelés, tömegszerv, egyház, közigazgatás, közszéprobléma”. Uo. 17. p.

112 Uo.

113 Uo. 18. p.

114 Uo.

115 Uo.

zott. A következőkben felsoroljuk az egyes üléseken résztvevő munkatársakat annak reményében, hogy a lista alapján talán kideríthető, hányan és kik is dolgoztak valójában az alosztályon:

- 1949. július 28. Dabronaki, Barinkai, Killián, Szabó, Ladányi (nincs jelenléti lista, csak feladatok kiszignálva);
- 1949. július 30. Dabronaki, Barinkai, Killián, Zsidi, Vármai, Apróné, Kovács (Ladányi neve áthúzva, a másik név olvashatatlan; jelenléti lista nincs);
- 1949. augusztus 22. Dabronaki, Barinkai, Killián, Kovács, Koczina, Ladányi;
- 1949. szeptember 5. Barinkai, Killián, Kovács, Ladányi;
- 1949. szeptember 15. Barinkai, Killián, Kovács, Ladányi;
- 1949. szeptember 22. Barinkai, Killián, Kovács, Ladányi;
- 1949. október 8. Barinkai, Kovács, Ladányi, Dérné, Szanyi (nincs jelenléti lista);
- 1949. október 20. Barinkai, Killián, Kovács, Ladányi;
- 1949. november 3. Barinkai, Killián, Kovács, Szanyi, Dérné, Faithné;
- 1949. november 17. Barinkai, Killián, Kovács, Szanyi, Elszászer;
- 1949. november 24. Killián, Kovács, Szanyi, Elszászer, Faithné;
- 1949. december 5. Killián, Kovács, Szanyi, Elszászer, Faithné;
- 1949. december 10. Killián, Kovács, Elszászer, Faithné;
- 1950. január 6. Barinkai, Killián, Kovács, Szanyi, Elszászer, Faithné, Fajkos;
- 1950. január 16. Barinkai, Killián, Kovács, Szanyi, Fajkos, Faithné;
- 1950. január 27. Barinkai, Killián, Kovács, Szanyi, Fajkos, Faithné;
- 1950. február 9. Barinkai, Killián, Kovács, Szanyi, Fajkos, Faithné;
- 1950. március 6. Barinkai, Killián, Kovács, Szanyi, Fajkos, Faithné;
- 1950. március 20. Barinkai, Killián, Kovács, Szanyi, Fajkos, Faithné;
- 1950. április 19. Barinkai, Killián, Kovács, Szanyi, Fajkos, Faithné, Bagaméri, Németh, Gréczi;
- 1950. május 15. Barinkai, Elszászer, Szanyi, Fajkos, Faithné, Bagaméri, Molnár, Németh, Gréczi;
- 1950. május 23. Barinkai, Elszászer, Szanyi, Fajkos, Faithné, Bagaméri, Molnár, Németh, Gréczi;
- 1950. június 16. Elszászer, Szanyi, Fajkos, Kovács, Bagaméri, Molnár, Németh, Gréczi (nincs jelenléti sor).¹¹⁶

A fennmaradt iratanyag tanúsága szerint az Információs Alosztály tizenegy hónapos fennállása alatt huszonháromszor tartott alosztály-értekezletet. Ez átlagosan kéthetenkénti ülésezést jelent, de mint a felsorolásból látható, kezdetben hetente, később már kevésbé gyakorta ültek össze az alosztály munkatársai. Természetesen azt sem zárhatjuk ki, hogy nem került levéltári őrizetbe az alosztály összes jegyzőkönyve.

Az Információs Alosztály működése alatt az értekezleteken legalább tizenöt munkatárs vett részt. Ez a szám kevesebb a fent felsoroltaknál. Ennek az a magyarázata, hogy nem vehetjük az alosztály állandó munkatársának azokat, akik csak a feladatok felelőseként kerültek a listára, és egyetlen olyan ülésen sem vettek részt, ahol volt jelenléti névsor. Így valószínűsíthetjük, hogy Szabó, Zsidi, Várnai, Apróné és Koczina nem dolgozott az Információs Alosztályon, vagy csupán rövid ideig voltak ott állományban. Inkább arról lehet szó az ő esetükben, hogy a Bp. PB apparátusa tagjaként az Információs Alosztállyal közös munka kapcsán került nevük említésre egy-egy feladat felelőseként a jegyzőkönyvekben.¹¹⁷

Az ülésjegyzőkönyvek alapján elmondhatjuk, hogy korántsem nevezhető állandónak az alosztály létszáma és gyakran változott a résztvevők személye is. A továbbiakban megpróbáljuk kideríteni, kik is foglalkoztak valójában az információs munkával. A munkatársak azonosításához az alosztály anyagain kívül meg kell vizsgálnunk a Bp. PB és a Titkárság ülésein betervezett káderjavaslatokat is. A vizsgált személyeknek csak a budapesti pártapparátust érintő életszakaszát kívánjuk bemutatni az 1948–1956 közötti időszakban.

Az első három alosztály-értekezleten részt vett az a *Dabronaki Gyula*, akinek nevével már az osztályértekezleteken és az alosztályvezetői üléseken is találkozunk. Így feltételezhetnénk, hogy ő volt az Információs Alosztály vezetője. Azonban Dabronaki a Titkárság ülésein is részt vett 1948. június 25-étől kezdve egészen 1949. október 4-éig,¹¹⁸ amihez vagy titkári vagy osztályvezetői pozíciót kellett betöltenie.¹¹⁹ Az 1948. június 4-ei Bp. PB-ülés alapján Dabronaki a Szervezési Osztály vezetője lehetett, azonban az 1950-ig tartó időszakra vonatkozóan a Bp. PB, a Titkárság és az SZO iratainak áttekintése közben sem találtunk arra pontosabb adatot, hogy melyik funkciót töltötte be a budapesti pártapparátusban.¹²⁰

117 Az említett személyek további pályafutásával jelen munkánkban nem is foglalkozunk.

118 BFL XXXV.95.a. 132–140. óc.

119 A Titkárság tagjai a „házban dolgozó Osztályvezető elvtársak, Kádár, Köböl és Vágvölgyi elvtársak”, ld. Uo. 12. óc. Bp. PB-ülés, 1948. június 4. 2. p.

120 Ezt a megállapítást erősíti meg a Magyar Szocialista Munkáspárt (a továbbiakban: MSZMP) Budapesti Bizottságának Archivumában talált 1969-ből származó feljegyzés, amely szerint „nem állapítható meg, titkári, vagy osztályvezetői funkcióban volt-e Dabronaki

Dabronaki a későbbiekben jelentős pártkarriert futott be, azonban nyilvánosságra hozott életrajzi adatai sem segítenek tisztázni a kérdést.¹²¹ A Ki Kicsoda 1972-es kiadása elintézi pályafutásának korszakunkba vágó időszakát azzal, hogy a pártapparátusban dolgozott 1945–1950 között és az MDP KB [sic!] tagja volt 1948–1953 között.¹²² A Magyar Életrajzi Lexikon Dabronaki 1945–1950 közötti életrajzáról csak az MDP KV tagság kapcsán ír. Az MSZMP ideiglenes vezető testületi üléseinek jegyzőkönyveihez készült névmutatóban az 1948–1950 közötti időszakra vonatkozóan az szerepel, hogy Dabronaki a Bp. PB osztályvezetője volt. Arról viszont nincs értesülésünk, milyen adatok alapján készült a névmutatóban közölt szócikk. A kérdés végleges tisztázásához szükséges lenne az országos testületek, illetve a budapesti Káder Osztály iratanyagának áttekintése, ezt viszont tanulmányunk keretei nem teszik lehetővé. Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy Dabronaki Gyula magas rangú káderként követhette nyomon az információs szerv működését 1950-ig, ekkor elhagyta a budapesti apparátust, és a Szikra Kiadó osztályvezetője lett, majd 1952-től az Élelmezésügyi Minisztériumban dolgozott.¹²³

Az Információs Alosztály ülésein 1949. szeptember 5-étől kezdve *Barinkai Oszkár* neve szerepel a jelenléti lista élén, továbbá ő képviselte az alosztályvezetői értekezleteken is a részleget. Róla biztosan kijelenthetjük, hogy 1950 januárjában az alosztály vezetője volt, hiszen azt az 1950. január 19-ei apparátusi értekezlet kapcsán ezt közli is róla a jegyzőkönyv.¹²⁴ Valószínűsíthetjük azonban, hogy Barinkai az alosztály felállításától kezdve annak vezetője lehetett, hiszen mint láthatuk, Dabronaki legalább osztályvezetői pozíciót betöltve vett részt az alosztály-értekezleteken. Barinkai is szép pártkarriert futott be, így az ő pályafutását is nyomon követhetjük az Életrajzi Lexikon segítségével, amely szerint 1948–1956 között a Bp. PB alosztályvezetői pozícióját töltötte be.¹²⁵ Azonban ez az adat teljesen nem erősíthető meg az általunk átvizsgált budapesti pártiratokból. A káderjavasla-

1948–1949-ben”. BFL BFL XXXV.1.g. (MSZMP Budapesti Bizottsága Archívumának iratai) 56. öc. Adatgyűjtemény az MKP, MDP, MSZMP, Budapesti Bizottság szervtörténetünk készítéséhez. 1969.

121 Az 1916–1984 között élt politikus életéről ld. Ki Kicsoda. Szerk.: Fonó Györgyné. 2. átdolg. bőv. kiad. H. n., Kossuth Könyvkiadó, 1972. 118. p. (a továbbiakban Ki Kicsoda); Magyar Életrajzi Lexikon. A – Z. Főszerk.: Kenyeres Ágnes. 1994. /Arcanum DVD-könyvtár VI. Lexikonok, adattárak/ (a továbbiakban: Életrajzi Lexikon); A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületének jegyzőkönyvei. I. kötet, 1956. november 11. – 1957. január 14. Szerk.: Némethné Vágyi Karola – Sipos Levente. H. n., Intra Rt, 1993. 343. p.

122 Helyesen: az MDP KV tagja volt 1948–1954 között.

123 Ki Kicsoda 118. p.; Életrajzi Lexikon

124 BFL XXXV.95.a. 167. öc. Apparátusi értekezlet, 1950. január 19. 18. p.

125 Ld. Életrajzi Lexikon i. m.

tokból annyi kiderül, hogy 1948 októberében került Barinkai az SZO területi alosztályára politikai munkatársként.¹²⁶ Az Információs Alosztály felállításáig nincs adatunk beosztásáról, ekkor annak vezetője lett. Miután az alosztály megszűnt, valószínűleg a PTO-n maradt, de nem tudunk a konkrét beosztásáról egészen 1952 nyaráig. Ekkor az ismét felállított Információs Alosztály vezetője lett 1955 februárjáig, amikor a Bp. PVB áthelyezte a VII. Kerületi Pártbizottsághoz másodtitkárnak.¹²⁷

A legtöbb alosztály-értekezleten — húsz alkalommal — *Kovács Ernő* vett részt, aki az alosztály működésének végéig a részlegben dolgozott Barinkaihoz hasonlóan. Kovács pályafutásáról nem sokat tudunk az alosztály 1950-es megszűnése után, de valószínűleg a PTO munkatársa maradt, mivel egy 1952-es irat megemlíti, hogy pártbüntetést kapott a Kossuth-szobor leleplezési ünnepségénél előfordult szervezési hiba miatt.¹²⁸

Az első alosztály-értekezleten megtárgyalt problémakör-felosztás szerint Kovácsé volt a termelés, a szocialista munkamódszerek és a szakszervezet területe, Barinkaié pedig a tömegszervezetek, más pártok és az egyház. A maradék munkaterületen az első értekezletek további két munkatársa osztozott: Killiáné volt a közigazgatás, községgazdaság, míg Ladányié a pártépítés területe.¹²⁹ *Killián József* nevével az alosztályvezetői értekezletek anyagában is találkoztunk már. Killián az 1948. július 28-ai titkársági határozat után került a Szervezési Osztályra községi instruktorként.¹³⁰ Az Információs Alosztály létrejöttékor ide helyezték át, amelynek egészen 1950. április 19-ei értekezletéig majd minden ülésén — összesen tizenkilencen — részt vett.¹³¹ Az 1950. április 14-ei Bp. PB-ülés után áthelyezték az alosztályról a Gyárépítési Ipari Központba,¹³² onnan pedig 1952-ben az Építésügyi Minisztériumba került.¹³³

Az alosztály kezdeti állományának utolsó tagja egy bizonyos Ladányi nevű munkatárs volt. Teljes neve az alosztály irataiból nem volt kideríthető. A budapesti pártapparátusban több Ladányi is dolgozott az ötvenes években, így ahhoz a mód-

126 BFL XXXV.95.a. 133. öc. Titkársági ülés, 1948. október 12. 160, 183. p.

127 Uo. 120. öc. Bp. PVB-ülés, 1955. február 22. 120. p.

128 Uo. 60. öc. Bp. PB-ülés, 1952. szeptember 30. 193. p.

129 BFL XXXV.95.b. 7. öc. SZO Információs Alosztály értekezleteinek jegyzőkönyvei, 1949. július 28. 19. p.

130 BFL XXXV.95.a. 132. öc. Titkársági ülés, 1948. július 28. 127. p.

131 Barinkai Oszkár is ennyi alkalommal tűnik fel az értekezleti névsorban.

132 Uo. 18. öc. Bp. PB-ülés, 1950. április 14. 173. p.

133 Ld. Életrajzi Lexikon. Kilián (Killián) József (1915–1974) nem azonos a szintén erre a névről hallgató műegyetemi oktatóval (1925–1976).

szerhez kellett folyamodnunk, hogy megnézzük, mikor szerepelt utoljára az alosztályi értekezleten Ladányi, majd az ehhez a dátumhoz közeli vezető testületi ülések iratainak átvizsgálásával juthatunk hozzá a megfejtéshez.

Ladányi hét alkalommal vett részt az alosztály-értekezleteken, legutoljára 1949. október 20-án. A Bp. PB anyagában nem találtunk nyomot 1949 őszéről, de a titkársági iratoknál szerencsével jártunk. 1949. november 2-ai ülésén ugyanis a Titkárság foglalkozott *Ladányi Endre* ügyével. Ladányi megkereste Kovács Endrét, az SZO akkori vezetőjét azzal a problémával, hogy „úgy érzi rossz a párthoz való viszonya”. Kovács vizsgálatot indított, aminek következtében a Titkárság azt a határozatot hozta, hogy Ladányit el kell távolítani az apparátusból.¹³⁴ Ezen az ülésen foglalkoztak *Elszászer József* káderügyével is, aki ekkor került az SZO-ra politikai munkatársként.¹³⁵ Vele 1949. november 17-étől találkozunk az Információs Alosztály értekezletein, amelyeken nyolc alkalommal, egészen az alosztály megszűnéséig részt vett. Pártkarrierjének további alakulásáról nincsen információnk.

1949 szeptemberében bukkan fel először Dérmé neve az alosztály-értekezletek anyagában. A neki kiadott munkák jellege alapján ő lehetett az alosztály adminisztrátora, hiszen főleg különböző statisztikai összesítéseket, jelentéseket kellett készítenie. 1951 szeptemberéből van legközelebb értesülésünk róla, így nem tudjuk, hogy pontosan meddig volt az alosztály munkatársa, hiszen nevével 1949 novemberétől kezdve nem találkozunk az ülésjegyzőkönyvekben. Az 1951. szeptember 18-ai PB-ülés anyagából kiderül, hogy *Dér Ferencné Rosenberg Márta* az SZO adminisztrátora volt eddig, majd a Bp. PB határozata alapján átkerült gazdasági vonalra.¹³⁶

1949 októberétől az alosztály megszűnéséig tizenöt alkalommal vett részt az értekezleteken *Szanyi Jenő*. Szanyi a Titkárság 1949. szeptember 6-ai határozata nyomán került az SZO-ra politikai munkatársként.¹³⁷ Nem sokkal a határozat után irányíthatták az Információs Alosztályra. Valószínűleg ő vette át Barinkai feladatainak egy részét, akinek idejét az alosztály vezetése elvonhatta a gyakorlati munkától.¹³⁸ Későbbi pályafutásáról a Bp. PB-ülések káderanyagából értesülhetünk.

134 BFL XXXV.95.a. 141. öc. Titkársági ülés, 1949. november 2. 12. p.

135 Uo.

136 Uo. 42. öc. Bp. PB-ülés, 1951. szeptember 18. 77. p.

137 Uo. 139. öc. Titkársági ülés, 1949. szeptember 6. 110. p.

138 Barinkai feladatainak megosztása már az alosztály 1949. szeptember 5-çi értekezletén is felmerült. „Barinkai elvtárs szervezeti feladatait felosztja az Alosztály Killián, Kovács és Ladányi elvtárs között, amíg az új munkatársak bejönnek.” Ld. BFL XXXV.95.b. 7. öc. SZO Információs Alosztály értekezleteinek jegyzőkönyvei, 1949. szeptember 5. 25. p.

Eszerint 1950 őszén kinevezték a PTO szakszervezeti alosztálya vezetőjének,¹³⁹ majd ez év decemberében átkerült a Kohó- és Gépipari Minisztériumba.¹⁴⁰

Az 1949. október 20-ai alosztály-értekezlet jegyzőkönyve felsorolta az akkor ott dolgozó összes munkatársat. Ezek szerint politikai munkatársak voltak: Barinkai, Ladányi, Killián, Kovács, Szanyi; adminisztrátorok: Dérné és Faithné. *Faith Istvánné* 1949. július 30-án került az SZO-ra, titkársági határozat szerint adminisztrátori beosztásban.¹⁴¹ Az Információs Alosztályra 1949 októberében kerülhetett, és itt 1950. május 23-áig tizenhárom értekezleten vett részt. Sorsának az alosztály megszűnte utáni alakulásáról 1951 szeptemberéből van csupán adatunk, amikor is a Bp. PB eltávolította a budapesti pártapparátusból.¹⁴²

1950 januárjáig ebben a felállásban dolgozott az alosztály, január 6-án azonban már *Fajkos Aladár* is a politikai munkatársak közé tartozott. Az alosztály megszűnéséig részt vett ezután az üléseken, mégpedig tíz alkalommal. Fajkos a Titkárság 1949. december 29-ei ülése után került a Szervezési Osztályra politikai munkatársnak, ahol egyből a tájékoztatási területre irányították.¹⁴³ Az alosztály megszűnte után csupán ő került át a munkatársak közül a Pártépítési Alosztályon létrehozott információs csoportba. Itt valószínűleg a csoport megszűntéig tevékenykedett, amint arra egy 1952-ből származó, az apparátusi munkatársak szobajegyzékét tartalmazó irat is utal.¹⁴⁴

1950 márciusától kezdve alig maradtak fent alosztályi ülésjegyzőkönyvek, ami valószínűleg nem az értekezletek hiányával magyarázható. 1950 áprilisától kezdve megnőtt az alosztály létszáma: Bagaméri, Németh, Gréczi, majd májustól Molnár elvtárs is az alosztály politikai munkatársa lett. Mivel Killián helyére jöhetett Molnár, így az alosztály megszűnésekor, 1950 nyarán összesen nyolc politikai munkatárs és egy adminisztrátor dolgozott az információs területen. Úgy tűnik a korábban ismertetett 1950. január 28-ai SZO-előterjesztésnek mégis lett fogamatja, még ha három hónappal később is.

Az új munkatársakról kevés adat áll rendelkezésünkre. *Bagaméri Istvánról* csak az 1951. december 4-ei Bp. PB-ülés kapcsán tudunk. A káderjavaslat foglalkozott Bagaméri életrajzával, így megtudhatjuk belőle, hogy az Információs Alosztály

139 BFL XXXV.95.a. 24. óc. Bp. PB-ülés, 1950. szeptember 22. 206. p.

140 Uo. 28. óc. Bp. PB-ülés, 1950. december 15. 10. p.

141 Uo. 138. óc. Titkársági ülés, 1949. augusztus 2. 141. p.

142 Uo. 41. óc. Bp. PB-ülés, 1951. szeptember 4. 54. p.

143 Uo. 142. óc. Titkársági ülés, 1949. december 29. 16. p.

144 Az információs csoport munkatársaiként Fajkos Aladár, Chajcs Ida és Takács Katalin egy szobában dolgoztak az apparátus épületében. BFL XXXV.1.g. 56. óc. Archivumi iratok (1952).

megszűnése után a Budapesti Pártbizottságról a Fémáru- és Szerszámgyégyárba került. Majd a Bp. PB 1951. december 4-ei határozata alapján ő lett a gyár igazgatója.¹⁴⁵

Németh János érkezéséről az Információs Alosztály jegyzőkönyve is beszámolt 1950. április 19-én, miszerint ő lett az alosztály új politikai munkatársa. Kinevezéséről a Bp. PB 1950. április 14-ei ülésjegyzőkönyve is említést tett.¹⁴⁶

Molnár elvtárs kilétének kinyomozása nehezebbnek ígérkezett, hiszen ez gyakori vezetéknév, és nem tudtuk az illető keresztnévét sem. Egyetlen nyomként az szolgálhatott, hogy 1950. április közepén kerülhetett legkorábban az alosztályra, ezért érdemesnek tűnt az áprilisi és a májusi Bp. PB-ülések káder-előterjesztéseit átböngészni. A keresés sikerrel járt, hiszen Németh János kinevezésével egy időben került az SZO-ra egy *Molnár János* nevű politikai munkatárs, akiről feltételezhetjük, hogy megegyezik az Információs Alosztály beosztottjával.¹⁴⁷ Sajnálatos módon *Gréczy* elvtársra vonatkozóan nem találtunk adatot.

Az Információs Alosztály feladataira, működésére vonatkozóan túl sok újdonságot nem tartogatott már számunkra az alosztály jegyzőkönyvi anyaga. Az értekezletek irataiban megtaláljuk a konkrét feladatokat, amiket hétről hétre végre kellett hajtania az alosztálynak, de a nagy általános célokkal már a korábbi SZO értekezleti anyagokban is találkoztunk. Így a továbbiakban csak az eddig még nem szereplőket említenénk az alosztály iratainak ismertetésekor.

A jegyzőkönyvi anyag áttekintése alapján elmondhatjuk: az alosztály tulajdonképpen mindennel foglalkozott. Bár legfontosabb feladata a felettes pártszervek határozatai végrehajtásának ellenőrzése volt, de a pártélet teljes területéről való információgyűjtés és ellenőrzés is ide tartozott. Nem véletlen tehát, hogy a túlzott elvárások és feladatok miatt nem is végezhatték el teljesen a rájuk bízott munkákat. Mint azt az 1950. január 6-ai jegyzőkönyvben meg is állapítják: a jelenlegi munkamódszerekkel az alosztály nem képes feladatai ellátására.¹⁴⁸ A munka javítása érdekében javaslatot dolgoztak ki az alosztályon, ez többszöri megvitatás után került január 28-án az alosztályvezetői értekezlet elé. Az alosztályvezetői értekezletről már szóltunk korábban, érdekesség hogy ez alapján *Elszászer József* január végén már nem volt az Információs Alosztály munkatársa, hanem csak május táján került oda vissza. A javaslat végrehajtásáról nincsenek adataink, de annyi eredményt

145 BFL XXXV.95.a. 47. öc. Bp. PB-ülés, 1951. december 4. 39. p.

146 Uo. 18. öc. Bp. PB-ülés, 1950. április 14. 173. p.

147 Uo.

148 BFL XXXV.95.b. 7. öc. SZO Információs Alosztály értekezleteinek jegyzőkönyve, 1950. január 6. 43. p.

mindenképpen elért az alosztály, hogy 1950 áprilisától kezdve már több politikai munkatárssal dolgozhattak.

Az utolsó fennmaradt jegyzőkönyv az 1950. június 16-ai ülésről készült.¹⁴⁹ Az értekezleten tizenhárom határozatot fogadtak el, a feladatok többségét június végi határidővel tűzték ki maguk elé. Ez egyértelműen azt mutatja, hogy ekkor még nem került szóba az alosztály megszűnése. 1950 júniusának végén azonban, a PTO megszervezésével egyik napról a másikra véget ért az Információs Alosztály működése.

A Pártépítési Alosztály információs csoportjának működése (1950. június – 1952. június)

A Párt- és Tömegszervezetek Osztálya megalakulásával tehát megszűnt az információs terület alosztályi szintű önállósága. Az újonnan kialakított Pártépítési Alosztály keretein belül kapott helyet a háromfős információ-összesítő csoport. A csoport tagja az 1951. április 24-ei állapot szerint Fajkos Aladár, Vigh László és *Chajes Ida* volt.¹⁵⁰ Fajkosról már beszéltünk korábban, Chajes Idáról viszont eddig még nem tettünk említést. Először az 1950. január 6-ai Bp. PB káderjavaslatai között találtunk róla adatot, ekkor került az SZO-ra politikai munkatársnak.¹⁵¹ A későbbiekben annyit lehet tudni pályafutásáról, hogy 1951–1952 során az információs csoport politikai munkatársa volt, majd az apparátusban dolgozott különböző területeken.

*Vigh László*ról is volt már szó a korábbiakban, 1948-tól dolgozott az SZO-n. Az 1951. augusztus 21-ei Bp. PB-ülés szerint a háromhónapos pártiskoláról visszatért Vigh visszakerült a PTO-ra politikai munkatársként.¹⁵² Később is többször foglalkozott vele a Pártbizottság: 1952 januárjától a PTO főinstruktor lett, ami mutatja, hogy Vighet megbízható kádernek tartották felettesei.¹⁵³ Az információs csoportnál nincs kinevezési határozat Vigh utódáról, de az 1952-es apparátusi szobaelosztást bemutató lista alapján *Takács Katalin* került a részleghez. Nevének ismeretében visszakerestük a Bp. PB 1951. őszi káderhatározatait, és az október 16-ai ülés valóban kinevezte Takácsot a PTO adminisztrátorának.¹⁵⁴ A vizsgált iratok

---

149 Uo. 1950. június 16. 60–61. p.

150 BFL XXXV.95.a. 34. öc. Bp. PB-ülés, 1951. április 24. 101. p.

151 Uo. 15. öc. Bp. PB-ülés, 1950. január 6. 13. p.

152 Uo. 40. öc. Bp. PB-ülés, 1951. augusztus 21. 112. p.

153 Uo. 48. öc. Bp. PB-ülés, 1952. január 15. 116. p.

154 Uo. 44. öc. Bp. PB-ülés, 1951. október 16. 174. p.

alapján annyit tudni későbbi sorsáról, hogy 1953 decemberében is a — már alosztályi szintre emelt — részlegen dolgozott.¹⁵⁵

Az információs csoport működéséről nem tudunk túl sokat. A Pártépítési Alosztály első értekezletén jelentette be Barinkai Oszkár, hogy megszűnt az Információs- és Ellenőrzési Alosztály, amelynek feladatait a Pártépítési Alosztály és az instruktorok vették át.¹⁵⁶ A PTO 1950. december 11-ei értekezlete foglalkozott a részleg munkájával. A csoport feladatául kapta, hogy minél több pártrendezvényre járjon ki, hogy minél szélesebb területről jöhessen be információ.¹⁵⁷ Az 1951. június 18-ai alosztály-értekezlet is beszámolt arról, hogy három politikai munkatárs foglalkozott az információs területtel.¹⁵⁸

Az értekezleti anyagokon kívül a PTO javaslatai és beszámolóí között találtunk még a csoport működésére vonatkozóan forrásokat. Egy 1950. december 7-én Vigh László által készített javaslat fontos adalékot nyújt számunkra a Budapesti Pártbizottság 1950 utáni információs munkájára nézve. Kiderül az előterjesztésből, hogy a Pártépítési Alosztály tájékoztató csoportjának a pártélet belső kérdéseivel kellett foglalkoznia, az APO információs csoportjának pedig az agitációval és a tömegek hangulatával. Ezen túlmenően a Termelési Osztálynak a termelési értekezletekről szóló híradással kellett az előterjesztés szerint foglalkoznia. A Termelési Osztály pontos neve Ipari- és Termelési Osztály volt ekkor, amelyet 1952-ben már Ipari- és Közlekedési Osztálynak neveztek. Az IKO kapcsán szoltunk arról, hogy 1952-ben egyfős elemző részleg működött az osztályon. Az 1950-es előterjesztés szerint tehát az IKO elődjénél is működött egy termelési információkat gyűjtő csoport. A részleg pontos létszámáról a jelentés nem tesz említést.¹⁵⁹ A javaslat szerint a három csoport által készítendő információs jelentéseknek a kerületi pártbizottságok jegyzőkönyvein és jelentésein, a politikai munkatársak beszámolóin és a telefonos információkérés tapasztalatain kell alapulniuk. A három részleg különböző témákról készíti a jelentéseket, így elkerülhető, hogy azonos témájú információkat kapjon a Pártbizottság.¹⁶⁰

1951. május 8-án újabb feljegyzés készült a PTO pártinformációs munkájára vonatkozóan. Mint a bevezetés mondja: „a párt vezetésének egyik alapfeltétele a tárgyilagos, gyors és sokoldalú tájékoztatás biztosítása”.¹⁶¹ A pártinformáció fel-

155 BFL XXXV.95.b. 22. óc. PTO alosztályok munkaterve, 1953. 66. p.

156 Uo. 6. óc. PTO Pártépítési Alosztálya jegyzőkönyvei, 1950. június 19. 54. p.

157 Uo. 2. óc. PTO értekezleteinek jegyzőkönyvei, 1950. december 11. 8. p.

158 Uo. 6. óc. PTO Pártépítési Alosztálya jegyzőkönyvei, 1951. június 18. 74–75. p.

159 Uo. 16. óc. Jelentések, feljegyzések a PTO és az alosztályok munkájáról. 71–73. p.

160 Uo. 75–76. p.

161 Uo. 164 p.

adata, hogy tájékoztassa a Bp. PB-t a „pártszervezetek munkájáról, a tömegek hangulatáról, az ellenség megnyilvánulásairól és az egyéb területeken tapasztalt fontosabb eseményekről, jelenségekről”.¹⁶² A feljegyzés a továbbiakban arról szól, hogy a munka elvégzésének érdekében hetenként információs jelentéseket kell készíteni a budapesti pártszervezetek munkájáról; a taggyűlésekről és kampányfeladatokról havonta kell összesítő feljegyzéseket írni; végül esetenként az instruktori munka során felvetett problémákról kell szóbeli, vagy írásbeli információt adni az osztályvezető részére. A friss információk érdekében biztosítani kell, hogy a kerületi pártbizottságok jegyzőkönyvei 48 órán belül befussanak az információs csoporthoz. A részleg munkatársainak a kerületekkel telefonon, a kerületekbe kijáró instruktorokkal személyesen kapcsolatot kell tartaniuk. Esetenként a részleg tagjai is kimehetnek a kerületekbe aktíva-, vagy taggyűlésekre, ezzel is előbbé téve az információt.¹⁶³ A munkamódszerre vonatkozóan az előterjesztés azt állapítja meg, hogy a munkatársak között fel kell osztani a kerületeket, majd a befutott jelentések alapján összesítő jelentést kell írniuk.¹⁶⁴ A fenti előterjesztés alapján elmondhatjuk, hogy az információs munka lényege nem változott az alosztály megszűnésével, csak most már három emberre (illetve a többi osztály információs csoportjára) zúdították ezt a hatalmas munkát.

1952 januárjában újabb PTO-feljegyzés készült a pártbizottságok információs munkájával kapcsolatban. A jelentés szerint a megelőző hónapokban javult a tájékoztatási munka minősége; a kampányfeladatoknál (békekölcsönjegyzés, pártvezetőségek újraválasztása) nagy segítséget jelentett az információs anyagok pontos elemzése.¹⁶⁵ De két nagy hiányosságra hívja fel a figyelmet a javaslat. Egyrészt a kerületek a KV felé történő tájékoztatásban látják az információs munka lényegét, pedig az információk a budapesti és a kerületi pártbizottságok számára nyújtanak leginkább fontos segítséget. Másrészt a kerületekben szervezetileg léteznek ugyan információs csoportok, de a munka jelentőségét általában nem látják még át a helyi pártszervek.¹⁶⁶ Az előterjesztés kimondja, hogy a Szervező Bizottság 1951. március 18-ai határozatát alapul véve kell a budapesti (és a megyei) pártbizottságok információs munkáját megszervezni.¹⁶⁷ Ez alapján a megyei szintű pártbizottságok Párt- és Tömegszervezetek Osztályain kell az információs munkát végezni. Erre a

---

162 Uo.

163 Uo. 16. öc. Jelentéscsk, feljegyzéscsk a PTO és az alosztályok munkájáról. 164–165. p.

164 Uo. 165. p.

165 Uo. 17. öc. Jelentéscsk, feljegyzéscsk a PTO és az alosztályok munkájáról. 14. p.

166 Uo. 14–15. p.

167 „Az információ foglalkozzon a fontosabb párt- és kormányhatározatok végrehajtásával kapcsolatban a pártbizottságok, pártszervezetek politikai és szervezeti munkájával [...]” Uo. 15. p.

budapesti PTO 1952. május 1-jéig kapott határidőt a jelentés szerint.¹⁶⁸ A jelentés a továbbiakban az 1951. májusi feljegyzés által felsoroltakat ismétli meg. A feljegyzés végén előírták a pártbizottságok számára, hogy „az információs munkát fejlett, pártmunkában jártas, tájékozott elvtársak végezzék”.¹⁶⁹ Mint ebből is látható, az információs munka bizalmi állásnak számított a pártbizottságokon belül.

1952 februárjában a Káder Osztály megszüntetésének tervezésekor már felmerült a Információs Alosztály felállításának a gondolata.¹⁷⁰ Ezután folyamatosan készültek feljegyzések, amelyek a PTO-n belül működő Információs Alosztály felállításában látták az tájékoztatási problémák jobb kezelésének esélyét, de 1952 áprilisáig a Bp. PB nem foglalkozott a kérdéssel. Majd — amint azt a Budapesti Pártbizottság határozatainál már ismertettük — 1952. június 10-e után megalakult az új Információs Alosztály.

Információs (Tájékoztatási) Alosztály (1952. nyár – 1956. október)

Az alosztály státushelyzetére vonatkozó első biztos adatunk a Bp. PB 1952. november 18-ai üléséről származik. A testület elé terjesztett javaslat alapján az Információs Alosztály négy státust kapott: az alosztályvezető irányítása alatt két politikai munkatárs és egy adminisztrátor dolgozott a tájékoztatási ügyeken.¹⁷¹ Az 1954. július 27-ei Bp. PVB-ülés az APO átszervezése kapcsán megemlíti, hogy a PTO-n működik egy információs alosztály, ahol három előadó dolgozik az alosztályvezető irányítása alatt.¹⁷² Az alosztály-értekezletek iratanyaga sajnos nem maradt fenn, így a konkrét feladatokra, illetve a munkatársakra vonatkozóan csak elszórt adataink vannak. Azt már korábban közöltük, hogy ismét Barinkai Oszkár lett az alosztályvezető, majd őt 1955 februárjától a tragikus sorsú *Kállai Éva* követte ezen a poszton.¹⁷³ Kállai tapasztalt pártkatona volt, aki XI. kerületi párttitkárság után a budapesti öthónapos pártiskola vezetője volt 1955-ig.¹⁷⁴ Valószínűsíthetjük, hogy ekkortól az alosztály működésének végéig ő töltötte be az alosztályvezetői munkakört.¹⁷⁵

168 Uo.

169 Uo. 18. p.

170 Uo. 8–11. p.

171 BFL XXXV.95.a. 63. öc. Bp. PB-ülés, 1952. november 18. 245. p.

172 Uo. 109. öc. Bp. PVB-ülés, 1954. július 27. 211. p.

173 Kállai Éva 1956. október 30-án súlyos sérüléseket szenvedett a Budapesti Pártbizottság Köztársaság téri székházának ostromakor, sérüléseibe 1957 tavaszán halt bele. Ld. többek között: Életrajzi Lexikon

174 BFL XXXV.95.a. 23. öc. Bp. PB-ülés, 1950. augusztus 11. 63. p.

A munkatársakra vonatkozóan csupán az alosztály hiányosan fennmaradt munkatervei adnak támpontot az egyes feladatok felelőseinek megjelölésével. Ezek szerint Takács, Katona, Macsóné és Barnáné, vagyis az alosztályvezető mellett négy munkatárs dolgozott 1953 decemberében az alosztályon. 1955 márciusában Kállai mellett Erőssné, Macsóné és Barnáné, azaz csak három munkatárs nevét említik a munkatervek.¹⁷⁶

Takács Katalinról már szoltunk korábban, míg *Erőssné*ről nem áll a rendelkezésünkre információ. *Macsó Miklósné*ről a Bp. PB 1950. november 17-ei ülésén be-terjesztett káderjavaslatból tudunk: korábban a Kistext szervezőtitkára volt, innen került be a PTO-ra, mint politikai munkatárs.¹⁷⁷ Arról, hogy mikor került az Információs Alosztályra és meddig dolgozott ott, csak annyit tudunk, hogy 1955 márciusában még az alosztályon volt. *Katona* és *Barnáné* néven több pártmunkás is dolgozott a budapesti pártapparátusban, így pontos azonosításuk a káderanyag átvizsgálása nélkül nem lehetséges.

Az 1952. júniusi Bp. PB-határozatok kijelölték az alosztály számára a feladatok. A munkaterveket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a tájékoztatási munka jellege nem sokban változott a korábban felvázoltakhoz képest. Az alosztály saját munkatervét a Pártbizottság és a PTO munkatervéhez kellett igazítania. A fő feladat továbbra is a párthatározatok végrehajtásának nyomon követése volt a „döntő kerületekben és a kiemelt 22 üzemben”.¹⁷⁸ Az 1953. első negyedévi munkaterv szerint a tájékoztatási munka javítása céljából előadásokat kellett a részlegnek szerveznie a kerületi és üzemi információs csoportok munkatársai számára. Az alosztálynak minden értekezletén napirendre kellett tűznie az aktuális párthatározatokat és meg kellett vitatnia az információ „levitelét” ezeken az üléseken.¹⁷⁹

A korábbi Információs Alosztály tevékenységéhez képest újdonságnak számított, hogy az alosztálynak hetente megjelenő periodikát kellett készítenie a Budapesti Pártbizottság tájékoztatására.¹⁸⁰ A *Tájékoztató* címet viselő kiadvány az alosztály munkatervének megfelelően vetett fel vizsgálandó problémákat és tárta a hibákat a Bp. PB elé. A munkatervek három hónapra előre meghatározták az alosztály munkáját, és ezzel a *Tájékoztató* tartalmát is. A PB-Iroda által kiadott — ko-

175 Bár 1955-től nagyon hiányos a Budapesti Bizottság központi iratanyaga, feltételezzük, hogy az MDP megszűnéséig, azaz 1956 októberéig fennállt az Információs Alosztály.

176 BFL XXXV.95.b. 22. öc. PTO alosztályok munkaterve, 1953. 66–88. p.

177 BFL XXXV.95.a. 26. öc. Bp. PB-ülés, 1950. november 17. 231. p.

178 BFL XXXV.95.b. 22. öc. PTO alosztályok munkaterve, 1953. 55. p.

179 Uo. 57–58. p.

180 Arra nincs adatunk, hogy mikortól kezdték el a „Tájékoztató” kiadását. A fennmaradt iratok tanúsága szerint 1953 januárjától jelent meg.

rábban már említett — „Tájékoztató” más jellegű kiadvány volt, az ugyanis a Pártválasztmány, vagyis szélesebb párttagság informálását látta el 1953 őszétől. Az alosztályi Tájékoztatók lehetnek havi és napi rendszerességűek is, de a legtöbb a heti jelentésekből maradt fenn, így valószínűleg ez volt a legmeghatározóbb az információk jelentések gyakoriságára nézve.¹⁸¹

A Tájékoztatók mellett a PTO összesítő információs-, instruktori-, bizalmas- és hangulatjelentései látták el elsősorban a Bp. PB tájékoztatását.¹⁸² Ezek a jelentések is általában hetente készültek, de esetükben nem beszélhetünk rendszerességről. A bizalmas-, illetve a hangulatjelentések leginkább nagyobb kampányok idején, illetve az MDP által fenyegetőnek ítélt jelenségekről készültek. A jelentéseket főleg az Információs Alosztály állította össze, kivéve az instruktori beszámolókat, mivel azok írói nem az alosztály beosztottjai voltak.¹⁸³

Az Agitációs- és Propaganda Osztály információs munkája

Az MDP Budapesti Bizottságának információs rendszerére vonatkozóan megállapíthattuk eddig, hogy szervezeti kereteit tekintve a Szervezési Osztály, illetve később a PTO feladatkörébe tartozott az információ biztosítása. Ezen tény ellenére nemcsak a pártszervezési, hanem az agitációs és a termelési területen is foglalkoztak információs munkával. Mint az agitációs osztály neve is mutatja, az itt dolgozó agitátorok is járták a pártszervezeteket, tájékoztattak és tájékoztódtak. Bár az osztály fő feladata nem a belső pártinformáció biztosítása volt, a pártállamban nem lehetett a pártszervezeti, illetve a más jellegű információkat szigorúan különválasztani.

Az eddig ismertetett vezető testületi és egyéb iratokból tudunk arról, hogy 1948-ban az APO elődjében, a Propaganda Osztályon foglalkoztak az egyházi hírek biztosításával. Az SZO Információs Alosztályának megszüntetése után az APO Agitációs Alosztálya keretein belül felállt egy információs csoport. Ez eredetileg három főből állt volna, azonban az 1951. februári szervezeti felállás szerint csak két ember alkotta az információs csoportot. A részleg kikerült az Agitációs Alosztályról, és közvetlenül az osztályvezető-helyettes irányítása alá tartozott. A

181 BFL XXXV.95.b. 25–28. öc. PTO heti tájékoztatók.

182 Uo. 56–67, 168–168/b. öc. PTO jelentések.

183 Az instruktorok számára egy időben külön osztály működött, máskor szervezetenként összehozták őket az információs területtel. Az információs rendszerrel való teljesebb képhez az instruktori szervezet bemutatása szorosan hozzátartozna, de munkánk keretei nem tették lehetővé a téma feldolgozását.

részlegvezető *Czibula Ilona* volt, aki mellett *Bass Tiborné* dolgozott.¹⁸⁴ Czibula pályafutásáról nincsen további adatunk, Bassnéval kapcsolatban azonban több információnk is van: 1948-ban került a budapesti adminisztrációra, előbb anyagelosztó, majd titkárnő lett.¹⁸⁵ Az 1953. január 20-ai Bp. PB-ülés jegyzőkönyvéből kiderül, hogy *Bassné Steiner Anna* 1950-től az APO politikai munkatársa lett. Az ülésen viszont a testület felmentette pozíciójából, mivel férjét letartóztatta a rendőrség.¹⁸⁶ 1954 őszére gyökeresen megváltozott Bassné helyzete, mivel a Bp. PVB kinevezte a Lapkiadó Vállalat igazgatójának.¹⁸⁷

Az APO információs csoportját végül az 1952. június 10-ei Bp. PB-határozat megszüntette. 1954 nyarán újból felvetődött a vezető szervek ülésein, hogy az agitációs területen is szükséges lenne információs részleget felállítani, különös tekintettel arra, hogy érvényes KV-döntés kötelezte erre a Bp. PVB-t. Végül 1954 végére az APO átszervezésének folyamányaként egy státust biztosítottak az APO-n működő információs referens részére.

Az APO információs munkájának legfontosabb részét a hangulatjelentések készítése jelentette. Az Agitációs Alosztály 1949. március 11-ei ülésén meghatározták, mi is a hangulatjelentések célja. Míg 1948-ban az „ellenséges erőkre való gyors reagálás” miatt volt ezekre szükség, addig „most már a dolgozók véleményére vagyunk kíváncsiak a szocialista építéssel kapcsolatban”.¹⁸⁸ A Bp. PB elvárta az alosztálytól, hogy a hangulatjelentések kritikusak legyenek, többféle csoport véleményét mutassák be és a tényleges hangulatot írják le.¹⁸⁹ Ezek az elvárások, mint azt Biszku Béla korábban ismertetett 1950. decemberi Bp. PB-ülésen elhangzott felszólalásából is megtudtuk, nem valósultak meg.

Biszku és a vezető testületek elvárását nem véletlenül nem teljesítették a hangulatjelentések, nem véletlenül váltak azok az évek során egyre sematikusabbá. A Rákosi-diktatúra állama az emberek megfélemlítésén és megfigyelésén alapult. 1948-ban az emberek még viszonylag bátrabban beszéltek, a hangulatjelentések is tartalmasabbak voltak. 1949-re beérett a diktatúra, lezajlott a koncepciók pereik egy része, aminek következtében a megkérdőzettek nyilvánosan egyre kevésbé merték

184 Az APO foglalkozott a részleg kiegészítésének tervével több alosztályvezetői ülésen is, ld. BFL XXXV.95.c. (MDP Budapesti Bizottsága Agitációs- és Propaganda Osztályának iratai) 7. öc. APO alosztályvezetői értekezlet, 1951. január 27. 18–19. p., illetve 1951. március 17. 38. p.

185 BFL XXXV.95.a. 134. öc. Titkársági ülés, 1948. november 16. 65. p.

186 Uo. 67. öc. Bp. PB-ülés, 1953. január 20. 210. p.

187 Uo. 115. öc. Bp. PB-ülés, 1954. október 26. 193. p.

188 BFL XXXV.95.c. 11. öc. APO Agitációs Alosztály értekezletcincen jegyzőkönyvei, 1949. március 11. 58. p.

189 Uo.

felvállalni a rendszer bírálatát, illetve a jelentések írói sem merték már kritikai észrevételeket közölni. A hangulatjelentések ezzel üresekké és semmitmondóakká váltak. Ez a megállapítás igaz az információs jelentésekre is, amelyek az évek során egyre kevesebb kritikai információt tartalmaztak. Ezekre a jelentésekre továbbá az is jellemző volt, hogy az alapszervezetektől a kerületekig, illetve onnan a Budapesti Pártbizottságig jutva, egyre kevesebb konkrét adatot tartalmaztak; vagyis lényegében az információ útközben elsikkadt. A rendszer Nagy Imre miniszterelnökségével valamelyest enyhült, de ezt a budapesti hangulatjelentéseken sajnálatos módon nem tudjuk lemérni, mivel az 1953 utáni időszak ilyen típusú iratai meglehetősen kis mennyiségben maradtak ránk.¹⁹⁰ A téma lezárásaként és a jelentések átolvasása alapján még elmondhatjuk, hogy volt a PTO és az APO hangulatjelentései között egy kis különbség. Míg a PTO főleg meghatározott kérdésekben vizsgálta a tömegek hangulatát, addig az APO állandó jelleggel és mindenféle témáról készítette ezeket a jelentéseket.

Összegzés

Tanulmányunk célja az MDP Budapesti Bizottságán belül működő információs rendszer bemutatása volt. Természetesen nem állíthatjuk, hogy teljességgel sikerült feltárnunk témánkat. Az egyes káderek pontosabb azonosításához a későbbiekben szükséges lesz a Budapesti Pártbizottság Káder Osztálya iratanyagának átböngészése is. A Bp. PB Ipari- és Közlekedési Osztálya információs feladatait, illetve az MDP országos vezető testületeinek tájékoztatási munkára vonatkozó határozatait szintén csak érintőlegesen tudta dolgozatunk bemutatni. Ennek ellenére talán elmondhatjuk, hogy a budapesti vezető testületek, illetve a pártszervezési és agitációs osztályok — 1953-ig jelentős mennyiségű — iratanyagának elemzésével sikerült a Budapesti Bizottság információs működésének alapjait feltárni.

A párton belüli tájékoztatási munka korszakunkban leginkább a Szervezési Osztály feladata volt, ahol az információval 1949–1950, illetve 1952–1956 között alosztályi szinten foglalkoztak. A tájékoztatási csoport, vagy alosztály mindenkori legfontosabb feladata a párthatározatok pártszervezetekben történő végrehajtásának ellenőrzése volt. Az előző fejezetekben részletesen ismertettük a felsőbb szervek elvárásait az információs munkával kapcsolatban; a dolgozat zárásaként más szemszögből is szeretnénk rávilágítani az információs munka jellegére.

---

190 Uo. 264–267. öc. APO hangulatjelentései, 1948–1955.

A hangulatjelentések kapcsán már érintettük, hogy a Rákosi-diktatúra a társadalom megfélemlítésére, de egyben saját vezetői félelmére is épült. A politikai elit mélységesen féltette frissen szerzett hatalmát, aminek egyik következménye az volt, hogy mindenről mindent tudni akartak. A tágabb értelemben vett információ biztosítására hatalmas pártapparátust szerveztek. Az apparátuson belül pedig az információs munka számított a talán leginkább bizalmi feladatnak, hiszen az e területen dolgozó munkatársak tudhatták a legtöbbet a pártszervezetekről és azok tagjairól. Lényegében tehát az egész pártapparátus olyan információs szervezetnek tekinthető, amely a bizalmatlanság és félelem alapjain szerveződött meg. Ennek megfelelően a párton belüli tájékoztatást végző káderekre hatalmas nyomás nehezedett. A vezető szervek határozatai és a munkaterv alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy a párt — illetve jelen esetben a Budapesti Bizottság — vezetői túlzott elvárásokat fogalmaztak meg az információval foglalkozó részlegek felé, aminek azok nem is tudtak megfelelni.

Ez egyrészt a rossz munkaszervezésnek volt köszönhető, hiszen — főleg 1952-ig — több szervezet is gyűjtött ugyanazon témáról adatokat, írt ugyanarról a jelenségről jelentéseket. Másrészt az elvárások teljesítéséhez biztosítani kellett volna a megfelelő mennyiségű és minőségű munkaerőt, ami talán csak az Információs Alosztály működésének 1950. áprilistól júniusig tartó szakaszában történt meg. Mindennek az lett a következménye, hogy az információs jelentések torzak, hiányosak, majd egyre sematikusabbak lettek. A felsorolt hiányosságok ellenére is működött azonban a párt információs rendszere, amelynek révén a pártállam jóval több adattal rendelkezett az emberekről, mintsem az egy magát demokratikusnak nevező rendszerben megengedhető lett volna.